

# Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstoogmerk

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 1.000 fr. per jaar

Postrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie: Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

## DE FAMILIERECHTBANK: PROEVE TOT EEN GERECHTELIJK EXPERIMENT (slot)

Rede uitgesproken door de Heer Jacques MATTHIJS, Procureur-generaal,  
op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Gent op 1 september 1972.

27. — Onder oogpunt van de *benadering van de familiale geschillen* waarbij minderjarigen betrokken zijn en van de *voorlichting* van de rechter met het oog op de best gepaste oplossing van deze pijnlijke en kiese situaties, komt men dus tot het besluit dat de Franse pretoriaanse methodes, gehuldigd te Rijsel zoals te Bordeaux, Parijs en Lyon, zeer nauw aansluiten niet enkel bij de opvattingen van onze wet jeugdbescherming en hun wettelijke toepassing door onze jeugdrechters, maar bovendien, doch in ruimere mate, met die van ons burgerlijk familierecht, doch dan ook met dit in ons land bereikt voordeel dat zij, zowel in onze wet jeugdbescherming van 1965 als in ons Gerechtelijk Wetboek van 1967, reeds voorzien zijn door uitdrukkelijke wetsbepalingen zomede door de geest en het opzet waarmede ze werden ingegeven.

Het ware dus overdreven het Franse experiment alhier te beschouwen — en voor sommigen op te hemelen — als een zódanig baanbrekende onderneming (83).

Het zou immers volstaan dat de Belgische wetgever, onder oogpunt van *bewijsmiddelen en de wijze van ze in te zamelen*, de bestaande wetteksten zou verbeteren, schikken en aanpassen aan de ervaringsvolle belevenissen van onze voorzitters van rechtbanken van eerste aanleg, jeugdrechters, vrederechters, magistraten van het Openbaar ministerie en leden van de Balie, om ook, inzake gezinsgeschillen, die, — buiten de aan de afdeling jeugdrechtbank reeds toegewezen civielrechtelijke bevoegdheid — aan de op te richten familiekamers van de rechtbank van eerste aanleg zouden kunnen toevertrouwd worden, een niet zo moeizame en ingewikkelde hervorming te verwezenlijken, die, naar mijn persoonlijke overtuiging, door alle rechtzoekenden en rechtspractici als een vooruitstrevende stap zou worden onthaald op de weg naar een, zowel op individueel en familiaal als op maatschappelijk vlak, *aaneengesloten humaan geconcentreerde regeling van het gezinsgeschil*.

28. — Bij die éénheid van conceptie, stelt nochtans de *afbakening van de bevoegdheden van de familiekamers*, als afdeling van de rechtbank van eerste aanleg, heel

wat meer vragen die aanleiding kunnen geven tot diverse opvattingen. Want, zoals ik het reeds deed opmerken, het volstaat niet zich te vergenoegen met de algemene formulering aan die familiekamers de kennisneming op te dragen van alle andere met *betrekking tot het familie-recht gerezen geschillen*, die niet onder de bijzondere burgerrechtelijke bevoegdheid ressorteren van de jeugdrechtbank (zie hierboven onder nr. 21).

Beseft men immers wel dat aldus de familiekamers kennis zouden nemen *niet enkel* van gans de materie van de echtscheiding of scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten of door onderlinge toestemming, met al de voorlopige maatregelen gedurende die procedures en al de schikkingen te treffen na hun definitieve afhandeling, zomede van alle geschillen waarbij de materiële of morele belangen betrokken worden van de minderjarigen ingeval van feitelijke scheiding van hun ouders, en van gelijkaardige betwistingen aangaande natuurlijke kinderen, *maar bovendien* van: de vorderingen tot ontkenning van kinderen (art. 312 tot en met art. 318 - B.W.), de geschillen omtrent de inroeping van staat (art. 319 tot en met art. 330 - B.W.), de geschillen met betrekking tot de wettiging of de erkenning van natuurlijke kinderen (art. 331 tot en met art. 339 - B.W.), en de geschillen betreffende het onderzoek naar het vaderschap of naar het moederschap, alsook de vorderingen tot uitkering van levensonderhoud ten behoeve van het natuurlijk kind tot de leeftijd van achttien jaar tegen de vermoedelijke vader (art. 340-a tot en met 342-b — B.W.)?

Volstaat deze loutere opsomming reeds niet om het onredelijke van die algemene formulering van meetaf aan te doen uitschijnen?

29. — *Om welke geschillen zou het dan eigenlijk gaan?*

Zou de bevoegdheid van de familiekamer zó ver moeten reiken als die welke opgenomen werd in het raam van de omvangrijke opdrachten van de « *Chambre de la famille et de la jeunesse* » te Rijsel?

In die optiek van de, naar mijn oordeel, bij te treden handhaving in de competentiesfeer van de jeugdrecht-

bank van bepaalde civielrechtelijke aangelegenheden haar toebedeeld door de wet van 1965, — toestemming tot het huwelijk van minderjarigen, adoptie en wettiging door adoptie van minderjarigen, pleegvoogdij, ontvoogding, en dies meer (zie hierboven onder nr. 20 in fine) —, is het reeds duidelijk dat uit de bevoegdheid van de familie-kamer zouden uitgesloten worden verscheidene belangrijke attributies waarmede, te Rijsel, die Kamer belast wordt, nl. de adopties en wettigingen door adoptie en de ontzettingen van de ouderlijke macht.

Anderzijds, meen ik het te moeten betwijfelen dat het aangewezen is aan de familie-kamer, zoals te Rijsel, bevoegdheid te moeten opdragen in talrijke strafzaken (zie hierboven onder nr. 23 - litt. B).

Weliswaar, zou, met het oog op eenheid van beoordeling en beslissing, misschien uitzondering kunnen gemaakt worden voor de zaken betreffende verlating van familie (art. 391 bis - S.W.B.) en onttrekking van het minderjarig kind aan de bewaring van de persoon aan wie het werd toevertrouwd (art. 369 bis - S.W.B.), omdat het bestaan van een voorafgaande definitieve rechterlijke beslissing van de burgerlijke rechter, — in casu de familie-kamer —, een van de hoofdzakelijke bestanddelen is van dergelijke misdrijven.

Het wil mij echter voorkomen dat het ontwerpen van de burgerrechtelijke bevoegdheidskring van de familie-kamer(s), qua omvang, aard en verscheidenheid van aspecten der gezinsgeschillen, éénheid van jurisdictie, en van de bij de gerechtelijke tussenkomsten aan te wenden behandeling- en navorsingmethodes, in de eerste plaats moet beheerst worden door enkele overwegingen van *praktische aard*, die ik hier als volgt samenvat.

30. — 1°/ Vooreerst ligt het m.i. voor de hand dat het eventueel oprichten van één of meerdere kamers van de familierechtbank niet denkbaar is in *alle* rechtbanken van eerste aanleg van het Rijk.

Immers, in de rechtbanken samengesteld uit één enkele burgerlijke kamer met drie rechters en één enkele burgerlijke kamer met alleenrechtsprekend magistraat, worden alle familiale geschillen thans reeds berecht door eerstvermelde kamer, waar trouwens doorgaans ook de daartoe door koninklijk besluit gemachtigde jeugdrechter zitting neemt. De éénheid van jurisdictie en de continuïteit van de samenstelling van de zetel zijn er dus in feite reeds verwezenlijkt.

Deze oprichting zou derhalve enkel in overweging kunnen genomen worden in de rechtbanken van eerste aanleg die verscheidene burgerlijke kamers met drie rechters tellen en waar de jeugdrechter(s) er niet toe gemachtigd is (zijn) aan de werkzaamheden van de burgerlijke recht-bank deel te nemen.

2°/ Moge verder voorop worden gesteld dat de rechters, die in de familie-kamer(s) zitting zouden nemen, niet enkel uit *persoonlijke aanleg* een bepaalde *belangstelling* zouden aanvoelen voor de behandeling van de gezinsgeschillen, en, wegens hun *karacteriële eigenschappen*, *geschikt* zouden blijken om met de rechtzoekenden het *rechtstreeks contact* te leggen en het *vruchtbaar dialoog* aan te knopen, waarop reeds hierboven gewezen werd (zie herboven onder nr. 25 - littera a), en dat, zoals voor de jeugdrechters, essentieel is voor het onderzoek van en het streven naar een *gepaste en humane oplossing* van dergelijke problemen.

Maar bovendien en hoofdzakelijk, zonder van hen, wel te verstaan, te eisen dat ze als super-technici zouden uitkomen die in alle humane wetenschappen bedreven zijn, zouden zij nochtans *voldoende dienen gespecialiseerd te zijn* om vooral de zin en de draagwijdte duidelijk te begrijpen van de maatschappelijke, medische en psycho-

logische gegevens en adviezen die hun worden overgelegd door bevoegde technici (84).

Het is trouwens ook daarom dat, bij de uitwerking van de Franse experimenten, meestal gewezen kinderrechters in de familie-kamers werden opgenomen.

Doch zodanige specialisering vereist, buiten een verworven mensenkennis en ervaring van het leven, een *aangepaste scholing* van de familierechters, want zij dienen één zelfde algemene visie te verkrijgen over de problemen die ze zullen moeten oplossen (85).

Die voorbereiding betreft dan ook niet enkel een meer grondige juridische kennis van het personen- en familie-recht, — en ik voeg er aan toe van het internationaal privaatrecht en van sommige buitenlandse rechten —, maar ook de opleiding in andere wetenschappelijke disciplines van sociologische en zelfs medico-psychiatrische aard, zomede het bijhouden van de daarin bereikte vooruitgang. En, onder dit oogpunt, komt men in ons land voor het ogenblik tot het opstellen van een proces-verbaal van niet bevinding (86), terwijl het er niet naar uitziet dat, binnen afzienbare tijd, in die leemte zou worden voorzien.

Daaruit volgen onvermijdelijk nog grotere *moelijkheden van recrutering* dan die waarop ik een paar jaar geleden, gemeend heb vóór uw Hof met klem te moeten wijzen (87), moeilijkheden die trouwens in sommige rechtbanken reeds vrij scherp werden gevoeld bij de moeizame opsporing naar geschikte kandidaten tot de functies van jeugdrechter.

3°/ Komt daarbij dat, te huidige dagen, de roepingen tot het vervullen van taken die een volledige inzet eisen en een onwankelbare wil om door persoonlijke offers te pogen een resultaat te bereiken, bijzonder zeldzaam geworden zijn. Men moet dus geen illusies koesteren over de aantrekkingskracht die het ambt van familierechter zou kunnen uitoefenen, indien de aanwijzing voor en het vervullen van die functies niet zouden gepaard gaan met een *bijzonder statuut*, o.m. onder oogpunt van wedden. En, in dat domein, zijn de vooruitzichten, om het op zijn zachtst uit te drukken, toch niet bijzonder aanmoedigend.

4°/ Men merke ten slotte op dat de magistraten die de familie-kamer(s) zouden samenstellen, de *menselijke realiteiten* van ieder gezinsgeschil zullen dienen uit te diepen, en ieder geval zullen moeten *personaliseren* en *individualiseren*.

Ze zullen dienvolgens aan elke zaak heel wat *meer tijd en inspanningen* moeten besteden dan indien zij deze zouden behandelen volgens de in de burgerlijke rechtsgedingen gevolgde klassieke werkwijze, zodat een *redelijke verhoging van het aantal rechters en van het griffiepersoneel* onvermijdelijk blijkt te moeten gepaard gaan met de oprichting van deze sectie in de rechtbank van eerste aanleg, zo men het beoogde doel wil bereiken en de efficiëntie van die afdeling wil verzekeren.

Kan dit vereiste overeengebracht worden met de budgettaire zorgen waarmede elke Regering met de jaren meer te kampen heeft? Men mag het betwijfelen, temeer daar bovendien, in de eerste plaats, onbetwistbaar moet gewaakt worden door de *geboden verruiming van de personeelsformatie der afgevaardigden bij de jeugdbescherming*, zonder dewelke en de jeugdrechters, en de familierechters, en de magistraten van het Openbaar ministerie hun informatie- en navorsingsplichten niet degelijk kunnen vervullen (88).

31. — Al deze vragen en bedenkingen welke bij mij opkomen en welke nog dieper zouden kunnen ontleed worden, nopen tot nuchterheid en zakelijkheid bij het in werking brengen van een gerechtelijke instelling, die, *principeel*, voor de redenen hierboven uiteengezet, niet enkel belangstelling maar beslist aanbeveling verdient (89).

Daarom ook is het dat ik mij afvraag of, bij de eventuele

oprichting van een familierechtbank in de schoot van de rechtbank van eerste aanleg, het niet als een bezonnen en voorzichtige handelwijze zou gelden als volgt te werk te gaan.

32. — *Wat de bevoegdheden betreft van de familierechtbank*, zouden deze thans moeten beperkt worden, vooreerst, tot het ganse domein van de *echtscheiding* en de *scheiding van tafel en bed*, zowel op grond van bepaalde feiten als door onderlinge toestemming, *tussen echtgenoten die minderjarige kinderen hebben*.

Met verwijzing naar de bekende talrijke wetenschappelijke opsporingen van de sociologie betreffende de oorzaken van de onaangepastheid van de jeugd, naar de menigvuldige vaststellingen van de moderne psychiatrie, en naar de etiologie van de jeugdmisdadigheid (90), dient hier niet meer te worden uitgeweid over het aanzienlijk kwaad en de doorgaans gevaarlijke, ja zelfs noodlottige uitwerkingen van de familiale dissociatie, — « *le divorce émotionnel* » zoals een Franse auteur die pathologische gezinstoestand heeft genoemd (91) —, op de fysische, intellectuele en morele ontwikkeling van het kind, wiens onderhoud, opvoeding en affectieve gevoelens, in de hel waarin het gezinsleven soms gezonken is, en meteen in de angst van de toekomstzekerheid, geweldig te lijden hebben (92).

Toch dient andermaal de zware en kommervolle opdracht te worden onderstreept die door de wet aan de hoven en rechtbanken toevertrouwd wordt om er naar te streven dat de kinderen van het uiteenvallend gezin zo weinig mogelijk leed en nadeel van deze scheuring zouden ondergaan, en derhalve de plicht voor de rechters de toestanden welke hen worden voorgelegd steeds meer uit te diepen door gepaste opsporingsmiddelen opdat het kind, dat voor de magistraten thans maar al te dikwijls de onbekende twistappel is van de vorderingen en eisen van zijn gedingvoerende ouders, en veelal van hun wederzijdse tergerijen of zelfzucht, bij de debatten op de voorgrond zou treden met de waardigheid van ieder menselijk wezen, d. i. bekleed met zijn rechten, welke in de eerste plaats de eerbied afdwingen voor zijn onmiddellijke zorgen als kind en voor zijn fundamentele behoeften van toekomstige volwassene (93).

Het is m. i. geboden dat het vervullen van deze veelzijdige taak dus uiteraard zou worden toevertrouwd aan de familierechtbank. Zij bestrijkt een gebied, waarvan de eenheid, wegens de interferentie van het ene facet van het gezinsschil met een ander aspect ervan werkelijk opvallend is, terwijl het op zichzelf en uiteraard reeds geduldige, onverpoosde, doch kiese en taktvolle inspanningen van de rechter vergt.

Dit is o.m. het geval gedurende twee fases, die men tot nog toe als voorprocedure of « voorbereidende etappes » van nadergeschikt belang pleegt te beschouwen, terwijl daarentegen voortaan, volgens de visie nopens de *ge-individualiseerde rol van de familierechters*, en de door hen aan te wenden methodes inzake gezinsschillen, deze twee fases, althans bij vorderingen tot echtscheiding of tot scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten, heel wat meer op de voorgrond zouden moeten treden.

33. — Het zijn :

a/ *Het ontvangen* door de rechters van de familiekamer, daartoe door de kamervoorzitter om de beurt aangewezen, van het *verzoekschrift* tot echtscheiding of scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten (art. 1254 en 1306 - B.W.), en het voeren van het eerste gerechtelijk dialoog met de eisende partij *in persoon* (art. 1256 en 1306 - B.W.). Ofschoon de tussenkomst van de rechter en de gepaste opmerkingen die hij daarbij meent te

moeten uitbrengen wellicht meestal weinig uitkomst zullen bieden wegens gebrek aan tegenspraak met de mede-echtgenoot, zou het niettemin passen dat bij die eerste stap op de weg naar het uiteenvallen van het gezin, de daad en haar gevolgen voortaan met meer inzicht in de bespreking door de rechter van de gewichtigheid van deze hem veropenbaarde toestand zou geschieden dan dit tot nog toe soms het geval is (94).

34. — *b/ De poging tot verzoening, toevertrouwd aan dezelfde rechter* die de eisende partij met haar verzoekschrift ontving.

Men heeft terecht doen uitschijnen dat die verzoeningspoging tot nog toe in de praktijk weinig positieve resultaten heeft opgeleverd. Wellicht is het ogenblik waarop ze doorgaat, « juist nadat de eisende partij haar grievende beschuldigingen heeft geformuleerd, psychologisch slecht gekozen (95) ». Doch, is die mislukking ook niet veelal te wijten aan de vlugheid, althans het gebrek aan geduld en aan doordrijvingswil waarmede hier en daar tewerk wordt gegaan, doorgaans wegens overlast van werk ?

Hoe dan ook, zoals het U bekend is, hebben vooreerst het *artikel 14-2* van de wet van 1965, vervolgens het artikel 1258 van het Gerechtelijk Wetboek aan dergelijke verzoeningsaudiëntie de waarde en het belang willen terugschrijven die zij met de tijd geleidelijk verloren heeft. Zij wordt immers niet enkel beperkt tot zodanige door de rechter voorgehouden bedenkingen als hij geschikt oordeelt om een verzoening tussen de echtgenoten te bewerken, maar zijn besprekingen met partijen strekken er voortaan eveneens toe, wanneer zij, ondanks zijn inspanningen om ze te verzoenen, toch op hun standpunt blijven, een overeenstemming tussen de echtgenoten te bereiken omtrent de voorlopige maatregelen met betrekking tot de persoon, het levensonderhoud en de goederen van hun minderjarige kinderen, en, indien hij daarin slaagt, die overeenstemming te bekrachtigen in een proces-verbaal, dat, naar hetgeen sommigen m.i. terecht voorhouden, uitvoerbare kracht kan verkrijgen (96).

Wellicht zal men doen opmerken dat de verzoeningspoging maar al te vaak niet eens mogelijk is omdat de verwerende partij niet verschijnt en liever de zaken laat gaan.

Hoewel dit geval veelvuldig voorkomt, kan men in dat verband de vraag stellen of de verwerende partij met voldoende aandrang tot de audiëntie ontboden werd (97), en of de daartoe meestal aangewende ter post aangezekende brief niet best zou worden vervangen door de gerechtsbrief (98), of, — waarom niet —, door een persoonlijke brief van de rechter zelf, waarbij hij de redenen, aan het geval eigen, zou beklemtonen *waarom* de verschijning van de verwerende partij hoogst gewenst wordt, al was het maar om, bij gebrek aan verzoening, toch tot een akkoord te kunnen komen omtrent de voorlopige maatregelen aangaande de kinderen.

Terwijl tot nogtoe die oproepingen tot de verzoeningsaudiëntie weggezonden zijn in de sleur van gestereotypeerde gedrukte formules, zou het niet passen dat, nu in de familiekamer één zelfde rechter het geschil stap voor stap zal volgen, en tevens mits de vereiste tijdsbesteding alles in het werk moet stellen om zijn taak zo menselijk mogelijk te vervullen, deze magistraat zich er persoonlijk voor zou inspannen die verzoeningspoging minstens mogelijk te maken ?

En, indien deze vervolgens een zweem van welslagen zou vertonen, waarom de verschijning van de echtgenoten niet zo dikwijls als nodig vernieuwen, wat door een magistraat zeer juist genoemd werd : « *la relance de la conciliation* » (99) ?

Lukt het dan toch niet, dan zullen die herhaalde pogingen tot verzoening geen verloren moeite zijn, want ze zul-

len meestal hebben bijgedragen tot het « dedramatiseren »<sup>(100)</sup> van de toestand der echtgenoten, omdat deze laatste in de gelegenheid werden gesteld hun standpunt uiteen te zetten vóór een neutrale en gemoedelijke getuige, — de rechter —, en het te confronteren met diens zienswijze, wat aldus bijgedragen heeft tot het geleidelijk verslappen van de spanning en een meer serene sfeer heeft geschapen om over de regeling van de voorlopige maatregelen concertatie te houden en misschien tot een overeenstemming te komen.

Bij de gepersonaliseerde behandeling van ieder geval door de rechters van de familiekamer(s), zou de poging tot verzoening dus met een bijzonder belang kunnen aangemerkt worden, wanneer de tussenkomst van de rechter er geleid wordt met het opzet door de echtgenoten te doen beseffen dat, indien zij dan toch tot een breuk willen komen van hun huwelijks- en gezinsleven, het feilen van hun verleden geen reden is om het welslagen van hun scheiding voor de toekomst in gevaar te brengen, en in de eendracht een oplossing te betrachten voor de gevolgen van hun tweedracht<sup>(101)</sup>.

35. — Ingeval de verzoening mislukt, zou de familierechtbank belast worden met het verder verloop van de andere fases van de procedure, die trouwens vatbaar is voor vereenvoudiging: zo b.v. zou de verschijning van partijen op de terechtzitting in raadkamer, waarbij de *opschorting van de termijn tot dagvaarding* wordt bepaald (art. 1260 - Ger. Wetb.), eenvoudig mogen opgeheven en eventueel vervangen worden door een laatste onderhoud tussen de partijen en dezelfde rechter die het verzoekschrift ontving en overging tot de verzoeningspoging(en)<sup>(102)</sup>.

Een hervorming in die zin zou volkomen passen bij het opzet tot *humanisering* van een procedure, waarvan men terecht heeft mogen zeggen dat, waar de echtscheiding in ons recht thans nog steeds gegrond is op het *schuldbegrip* (« divorce-sanction » - « Verschuldensprinzip »), — alhoewel zij toch evolueert naar de opvatting « *duurzame ont-wrichting van het huwelijk* »<sup>(103)</sup> —, de huidige rechtshandelingen partijen « eerder tegen elkaar in het harnas schijnen te jagen » en « een vechtprocedure zijn met bergen onverkwikkelijkheden »<sup>(104)</sup>.

Dit doel tot *vermenselijking* kunnen de rechters van de familiekamer(s) in aanzienlijke mate bevorderen door de zoveel mogelijk in acht te nemen *continuïteit* bij hun aanwijzing, door hun *eenheid* van conceptie, door de *centralisering* van de echtscheidingszaken met minderjarige kinderen in hun kamer, waar de konfliktituatie *in haar geheel* zal kunnen behandeld worden en dit door *dezelfde* magistraten, door hun *gepersonaliseerde benadering van het geschil*, door het zo ruim mogelijk beroep doen op *dialogoog* met de partijen, door de bijzondere *informatie- en navorsingsmethodes* die hen zouden worden toegekend, net zoals thans aan de jeugdrechter. Aldus zouden ze de wellicht nakende hervorming van ons echtscheidingsprocesrecht degelijk kunnen voorbereiden voor een meer serene ontbinding van de huwelijksband « op een wijze die de echtgenoten en de kinderen het minst kwetst »<sup>(105)</sup>.

36. — Dergelijke werkwijze is trouwens die welke sinds september 1966, geleidelijk ingang gevonden heeft in verband met het treffen van de *voorlopige maatregelen*, voorzien bij het *artikel 1280* van het Gerechtelijk Wetboek, en die voortaan zouden behandeld worden door de *voorzitter van de familiekamer* of door de rechter die hij daartoe zou aanwijzen, rechtsprekend in kort geding; aldus zou andermaal de eenheid van jurisdictie bij het verloop der echtscheidingsgedingen bevorderd worden.

37. — In dezelfde gedachtengang, en mits inachtneming van dezelfde geest en dezelfde technieken qua informatie

en navorsing, zou de familierechtbank uitsluitend bevoegd zijn om kennis te nemen van alle maatregelen, of er aan te brengen wijzigingen, betreffende het bestuur over de persoon en over de goederen van de minderjarige kinderen, *na de ontbinding van het huwelijk door echtscheiding, ook door onderlinge toestemming* —, wat de bestaande betwistingen zou wegruimen<sup>(106)</sup> —, of na de overschrijving in de registers van de burgerlijke stand van het beschikkend gedeelte van de rechterlijke beslissing die de scheiding van tafel en bed toestond, zodus de geschillen: betreffende de bewaring over en/of het bezoekrecht van de minderjarige kinderen, — ook op vordering van derden (zoals b.v. de grootouders) —, het levensonderhoud of de wijzigingen aan de onderhoudsuitkering, en dies meer.

38. — Een andere doorgaans nog meer pijnlijke, erbarmelijke en voor de minderjarige kinderen van een gezin, onder alle oogpunten, traumatiserende toestand is de *feitelijke scheiding tussen de echtgenoten*, en de met de dag meer *toenemende bestendigheid* van dergelijke situatie.

Evoluerend in rand van en zelfs in strijd met de wet, geeft ze aanleiding tot de nadelige uitwerkselen en tot de ellendige konflikten die door alle rechtspractici wel bekend zijn, en die hun meestal jammerlijke weerspiegeling vinden in het door een der echtgenoten, — meestal de vrouw die de minderjarige kinderen bij haar heeft genomen —, ingediend verzoek hetzij bij de vrederechter met het oog op het verkrijgen van de loondelegatie voorzien bij de artikelen 218 tot 220 B.W., hetzij bij de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg op grond van artikel 221 B.W.

Buiten die twee beperkte mogelijkheden van gerechtelijke tussenkomst, ontstaan ook dikwijls tussen feitelijk gescheiden echtgenoten andere geschillen van familiale aard betreffende o.m. de uitoefening van het ouderlijk gezag, de bewaring over de kinderen, het bezoekrecht, de uitkering tot levensonderhoud, het beheer over de persoonlijke goederen van de minderjarigen, en dies meer.

Op de pragmatische oplossingen die het jeugdgerecht soms aan die gezinsproblemen heeft weten te verlenen, doch ook op de incoherentie en de rechtsonzekerheid welke daarbij heersen, heb ik reeds hierboven gewezen (zie onder nr. 12 hierboven en onder voetnoten<sup>(42)</sup>, <sup>(43)</sup> en <sup>(44)</sup>).

Afgezien van de *delegatieprocedure* waarvoor de vrederechter m.i. zijn huidige bevoegdheid moet bewaren<sup>(107)</sup>, en van de vrij ruime kring van zijn *oneigenlijke rechtsmacht*, waardoor hij door zijn *preventieve functie* dikwijls werkelijke gezinskonflikten helpt te voorkomen<sup>(107bis)</sup>, kan men, op grond van al de uiteengezette redenen die het voorstel tot oprichting van de familierechtbank kunnen staven, rechtmatig en logisch voorhouden dat al de geschillen tussen *feitelijk* gescheiden echtgenoten met minderjarige kinderen ook onder de bevoegdheid zouden ressorteren van deze afdeling van de rechtbank van eerste aanleg<sup>(108)</sup>; die bevoegdheid zou zich eveneens uitstrekken tot de *gelijkaardige betwistingen tussen de ouders van het buiten het huwelijk geboren kind*<sup>(109)</sup>.

De familierechtbank zou immers daarvoor de « best gewapende jurisdictie » zijn<sup>(110)</sup>, met de meest omvangrijke competentiesfeer inzake gezinsproblemen, met de ruimste voorlichting- en navorsingmogelijkheden, en samengesteld uit magistraten die, door hun geïndividualiseerde benadering- en werkmethode in collegiale eensgezindheid bij de visie over dergelijke geschillen, dagelijks de praktijk van het familierecht en van de aanverwante wetenschappelijke disciplines met ervaring zouden beoefenen.

De aldus aan de familierechtbank in dergelijke zaken toebedeelde bevoegdheid zou dan ook moeten omvatten de kennisneming door haar voorzitter, of door de rechters van zijn kamer die hij daarvoor zou aanwijzen, van de verzoekschriften strekkende tot het treffen van voorlopige

maatregelen die in het belang van de verzoekende echtgenoot en van de kinderen dringend geboden zijn (art. 221 B.W.).

39. — Tot zover de bespreking van de reeds omvangrijke taken die, bij de ontworpen hervorming, aan de familierechtbank zouden toevertrouwd worden.

Bij het overzicht van deze trouwens voor heel wat meer grondige discussie vatbare bevoegdheidsafbakening (<sup>109bis</sup>), waarvan de eenheid van conceptie, onder oogpunt van voorgelicht onderzoek, menselijke beoordeling en continuïteit van berechting der gezinsgeschillen, bekoorlijk voorkomt, terwijl zij van aard blijkt te zijn de aangeklaagde grieven tegen de huidige rechtsbedeling inzake familiële conflicten reeds in aanzienlijke mate te kunnen verhelpen, kan ik mij nochtans niet ontmaken van een zeker scepticisme; wellicht is een meer dan veertigjarige ervaring van de rechtspraktijk en van de wijze waarop de gerechtelijke functies in de werkelijkheid worden uitgeoefend aan dit gevoel niet vreemd.

Terugkomend tot de door mij aanvankelijk gemaakte bedenkingen,

— aangaande de vaststelling dat alleen in de belangrijke rechtbanken van eerste aanleg een sectie familierechtbank zou kunnen opgericht worden;

— betreffende de persoonlijke geschiktheidsvoorwaarden, de afgepaste scholing, de vereiste specialisering en meteen de moeilijkheden van recrutering van de rechters die voor haar efficiënte werking zouden kunnen aangevoerd worden;

— ten slotte met betrekking tot de onafwendbare verhoging van hun aantal en de noodzakelijkheid van een eigen statuut, (zie hierboven onder nr. 30),

vraag ik mij af of, naar het beeld van het Franse experiment, het alhier niet een meer wijze, zoniet voorzichtigte oplossing ware van vooreerst tot een *tijdelijke proefneming* over te gaan.

Zodanige werkwijze ware trouwens in de wetgeving betreffende onze gerechtelijke organisatie en burgerlijke procedure geen nieuwigheid: de bij haar wording vrij betwiste wet van 25 oktober 1919 « tot tijdelijke wijziging van de rechterlijke inrichting en van de rechtspleging voor de hoven en rechtbanken », die de instelling van de alleenrechtsprekende rechter heeft gehuldigd, en die, wegens haar gunstige uitslagen herhaaldelijk en ten slotte onbepaald verlengd werd bij artikel 1 van de wet van 18 augustus 1928, is daarvan een opvallend en tevens heilzaam voorbeeld, vermits, na de proef van een langdurige praktijk, tot eenieders voldoening, te hebben ondergaan, haar bepalingen, wat de burgerlijke en commerciële zaken betreft, definitief konden opgenomen worden in het Gerechtelijk Wetboek (zie o.m. de artikelen 78, 92, 195 en 765) (<sup>110</sup>).

40. — Tot slot van dit noodzakelijk nog zeer oppervlakkig betoog, zal dan ook mijn besluit voor sommigen wellicht ontgoochelend aandoen, voor anderen integendeel als het voorstel tot een ofwel verleidelijke of zelfs onmogelijk te realiseren onderneming worden aangezien.

Als een bescheiden zienswijze meen ik naar voren te mogen brengen dat, teneinde het *principeel* aan te bevelen ontwerp tot het instellen en oprichten van een familierechtbank, als afdeling van en in de belangrijke rechtbanken van eerste aanleg, niet bloot te stellen aan spijtige vergissingen of misrekeningen, oorzaak van gerechtelijke desorganisatie, ontredde in de rechtsbedeling en verwarring bij de rechtzoekenden, het oordeelkundig en bezonnen zou voorkomen dat, door een *tijdelijke wet*, slechts in een vijftal belangrijke rechtbanken van eerste aanleg van het Rijk, b.v. één « *piloot-rechtbank* » in ieder rechtsgebied van de hoven van beroep, een familierechtbank *voorlopig* zou worden opgericht, eventueel met verscheidene kamers.

Samengesteld uit bij Koninklijk Besluit voor een bepaalde duur aangewezen rechters, zou die familierechtbank, inzake gezinsgeschillen, de uitoefening verzekeren van de hierboven, en door die wet, uitgestippelde bevoegdheden, mits daarvoor te worden gemachtigd tot het aanwenden van dezelfde onderzoekings- en navorsingsmiddelen als die welke thans door de wet van 1965 aan de jeugdrechters, bij de uitoefening van hun tutelaire macht, worden toegekend.

Het loont m.i. de moeite, met hoop op verbetering van onze rechtsbedeling, een dergelijk experiment te wagen, om vervolgens over die nieuwe oriëntering van ons familierecht en zijn toepassing in een meer concreet, begripvol en humaan klimaat, met werkelijke kennis van zaken, een optie te kunnen nemen in de ene of in een andere richting.

In een tijd waar ook de rechterlijke instellingen, zoals zovele andere, de onderminning ondergaan van een zuiver afbrekende « contestatie » die ons echter niets constructief aanbrengt, is het, naar ik meen, beslist niet te veel dat een nuchtere en heldere voorlichting de justitie, stevig en veilig, in dienstbetoon voor mens, gezin en gemeenschap, zou loodsen op de weg, waar wijziging van traditionele opvattingen niet noodzakelijk regressie betekenen evenmin als elke nieuwigheid een stap is naar vooruitgang.

\* \* \*

Een traditie zal echter onwankelbaar in ere worden gehouden: de stille en ingetogen hulde die wij jaarlijks brengen aan de nagedachtenis van onze collega's en medewerkers, die ons gedurende het afgelopen gerechtelijk jaar, steeds te vroeg hebben verlaten en die, door het voorbeeld dat zij hebben gesteld bij het volbrengen van hun taak, een vaste plaats in onze herinnering hebben verworven.

1. — Op 27 mei 1972, op vijftientachtjarige leeftijd, overleed, te Sint-Martens-Latem, voorzitter-emeritus *Paul Jacquart*.

Geboren te Gent, volbracht hij zijn studies aan de Rijksuniversiteit alhier en verwierf er in 1913 het doctoraat in de rechten.

Na in 1919 de functies te hebben vervuld van substituut-krijgsauditeur, werd hij in 1920 tot substituut-procureur des Konings bij en in 1924 tot rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Gent benoemd.

Vanaf 1929 tot 1946, hetzij gedurende zeventien jaar, volbracht hij ononderbroken en op voorbeeldige wijze de zware taken en verantwoordelijkheden verbonden aan het ambt van onderzoeksrechter.

Levendige herinneringen uit deze periode van zijn loopbaan worden thans nog in het parket-generaal bewaard, waar een paar magistraten, als jong substituut-procureur des Konings de gezagvolle ervaring van de toenmalige onderzoeksrechter Jacquart ten behoeve van hun eigen scholing mochten op prijs stellen.

Uit die herinneringen wordt de treffende beeltenis gevormd van een zeer eerlijk man, een hoffelijk en vooral onkreukbaar collega, die als magistraat een helder en menselijk inzicht had in de feitelijke toestanden en met wie elke professionele ontmoeting en bespreking, in een gezonde geest van samenwerking, de taak van het parket sterk bevorderde.

Uit dit ambt van onderzoeksrechter, waarmede hij als het ware vergroeid was, werd hij in 1946 tot raadsheer in uw Hof benoemd.

Bescheiden en tevens beziel met een ingeboren respect voor afwijkende opvattingen van anderen, was hij een voorbeeld van integriteit, die weinig ruimte liet voor het compromis.

Nimmer had voorzitter Jacquart het recht uitsluitend beschouwd als een abstracte wetenschap: wél vóór alles als

de steeds herhaalde confrontatie met het individu in zijn houding tegenover de rechtsregel.

Zijn gestrenge rechtvaardigheid en zijn milde humane tegemoetkomingen werden geschraagd door een vrij stevige juridische kennis en een intuïtief peilvermogen in de diepe roerselen van de menselijke drijfveren bij hun afwijkingen van de rechtsnorm.

Echter golden in zijn optiek nimmer verzachtende omstandigheden waar het ging om de verdediging van minderjarigen, slachtoffers van zedenmisdriven of van de handelingen van onwaardige ouders. In dergelijke gevallen trad hij steeds op met steenharde onverbiddelijkheid.

Het is treffend vast te stellen hoe, gedurende zijn lange loopbaan, deze categorie van slachtoffers, steeds zijn grootste bekommernis genoten.

Herhaaldelijk aangeduid als Voorzitter van het Hof van assisen van Oost-Vlaanderen, kon hij in die hoedanigheid bogen op een welverdiende reputatie omwille van zijn opmerkelijke kennis van de hem opgedragen criminele zaken en vooral omwille van de door hem te allen prijze nagestreefde sereniteit en objectiviteit van de debatten.

Hij kon dan ook met niet geringe fierheid aan de leden van zijn intieme vriendenkring de zeldzame verzameling tonen van talrijke brieven van veroordeelden, die, vaak in onbeholpen doch steeds in oprechte termen, spontaan uitdrukking gaven aan hun gevoelens van dank en onverholpen bewondering voor zijn onpartijdigheid.

Zijn kunstverzamelingen, zijn creatief scheppen, zijn tuin waarin hij ter verpozing, vakkundig, planten en bloemen verzorgde, zijn zeer uitgebreide bibliotheek met de talloze precieuze bibliofiele uitgaven en voornamelijk zijn gezin, waren zoveel aantrekkingspunten voor zijn voortdurend streven naar hogere volmaking.

Door het rimpelloos verloop van de welverdiende rustjaren na zijn emeritaat in januari 1959, kort na zijn verkiezing tot kamervoorzitter in uw Hof, smaakte hij, tot zijn laatste levensdag, de inwendige rust en vrede van het besef der volbrachte taak.

Fijn geciseleerde geest, methodisch en scrupuleus in al zijn handelingen, was elke benadering een revelatie.

« Zoals wij moeten wachten op de avond om te kunnen weten of de dag mooi was, zo kan men geen oordeel vellen over een leven vóór de 'Dood' ».

Ook op deze bespiegeling van Sofokles zijn uitzonderingen: het leven van wijlen kamervoorzitter Paul Jacquart.

2. — Op 21 juli 1971 bereikte ons het smartelijk bericht van het plots heengaan van onze beminde collega, de hr. *Gabriël Bossaert*, voorzitter emeritus in het Hof van beroep alhier.

Geboren te Ieper, op 8 januari 1893, had de dierbare overledene in 1914 zijn rechtsstudies aan de Rijksuniversiteit te Gent onderbroken om, met jeugdige geestdrift, het Vaderland te verdedigen. Gedurende vier jaar volbracht hij in de loopgraven aan de IJzer schitterend zijn plicht; de hem verleende hoge militaire onderscheidingen getuigden eervol van zijn opofferingsgeest.

Zijn drang naar rechtvaardigheid, wortelend in zijn vaste geloofsovertuiging, geschraagd door een soliede rechtskennis, richtte zijn streven naar de magistratuur, die hem in 1925 opnam als rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Kortrijk. Vanaf april 1927 werd hij belast met het ambt van onderzoeksrechter, functie die hij met een aangeboren zin voor grondigheid, nauwgezetheid, en zachte standvastigheid, doch ook met diepgaande mensenkennis wist te vervullen.

Zijn evenzo hoogstaande hoedanigheden op familiaal vlak waren niet vreemd aan zijn eerste mandaat, in mei 1939, van kinderrechter te Kortrijk, mandaat dat hij verder als voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg in de Leiestad zou blijven waarnemen.

Op grond van zijn beproefde verdienstelijkheid werd hij, op 31 augustus 1945, tot raadsheer in uw hof benoemd.

Van in den beginne af was het een gelukkige beslissing geweest hem alhier te belasten met de dienst van de kinderbescherming, want, met de jaren, was zijn bekommernis voor de misdadige of zedelijk verlaten jeugd uitgegroeid tot een levensverhouding, een hunker om hulp te bieden.

Wars van spectaculaire uitingen, realistisch, steeds eenvoudig en rustig bezonnen, voorstander van de opvatting dat het recht niet enkel de rechtsorde maar tevens de moraal moet gaaf houden, trachtte hij jarenlang dit beginsel met vaderlijk geduld zijn jeugdige beschermelingen bij te brengen. Aldus wrocht hij met een bewonderenswaardige ijver aan de onderbouw van de latere wet op de jeugdbescherming.

Voor zoveel onverdroten inspanning en integrale toewijding, met soms onvermijdelijke ontgoochelingen, was zijn grootste voldoening af en toe een glimlach, een gelukkige blik te mogen opvangen bij gelegenheid van zijn geregelde bezoeken aan zijn talrijke geplaatste pupillen.

Op de terechtzittingen van het Hof, zo in strafzaken als in burgerlijke geschillen, dwong hij, door zijn rechtgeaardheid en zijn zin voor gezond evenwicht, de eerbied en de sympathie af van zijn collega's, van de advocaten en niet het minst van de rechtzoekenden.

Wij zien hem terug als kamervoorzitter: een ietwat gedrongen silhouet, met beweeglijk vlugge ogen in een open, randborstig gelaat, zonder zweem van vermoeidheid of verveling zelfs de meest ingewikkelde uiteenzettingen beluisterend, speurend naar de draad die kon leiden tot het ontwarren van een kies of netelig probleem.

De pleiter strevend naar de onverbloemde waarheid genoot zijn oprechte belangstelling zoals de Balie zijn gekende gestrenge rechtvaardigheid prees.

Wat hem eveneens sterk karakteriseerde was zijn dienstbaarheid en zijn hoffelijkheid. Ook waar het louter ambtelijke aangelegenheden betrof; was hij niet een der eerste voorstanders van de « namiddagzittingen » ter opslorping van de naoorlogse achterstand?

Zoals zijn optreden was de redactie van zijn arresten: eenvoudig doch in een glasheldere stijl, gebald doch voorzichtig.

Na zijn welverdiend emeritaat in januari 1965, had hij een heilkundige tussenkomst dienen te ondergaan, waarvan hij de blijvende last met berusting vermocht te verdragen.

Wijlen voorzitter-emeritus *Gabriël Bossaert*, die in leven en werken zijn verheven idealen onverminderd heeft nagestreefd met de eenvoudigste menselijke middelen, heeft in het hart van zijn talrijke vrienden zijn ware rustplaats gevonden.

3. — In de hoge leeftijd van tweeennegentig jaar overleed te Kortrijk, op 3 januari 1972, de heer *Alfred Soetens*, voorzitter-emeritus van de rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde.

De tragische omstandigheden waarin zijn zoon, onze diepbetreurde collega, raadsheer *Albert Soetens*, samen met zijn kleinzoon *Francis*, op 21 maart 1971, bij een verkeersongeval, om het leven waren gekomen, hadden een zware sluier van rouw en verdriet gebracht over het eindmoment van zijn serene rust.

Toegetreden tot de magistratuur in 1919 als rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Veurne, waar hij als onderzoeksrechter herhaaldelijk blijk gaf van zijn scherpzinnigheid en van zijn ambtstoewijding, werd hij in 1939 benoemd tot ondervoorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Kortrijk.

In 1942, werd hij, op aandringen van zijn korpsoverste, aangewezen om tijdelijk de functies waar te nemen van

voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde, waar ik toen zelf het ambt vervulde van procureur des Konings : zijn beleid als waarnemend voorzitter staat me nog scherp voor de geest, wegens zijn opmerkelijke hoedanigheden van werklust, plichtbesef, minzaamheid en diepe menslievendheid.

Hij had aldus het vertrouwen weten te winnen in alle milieus, verwierf er een aanmerkelijk gezag en genoot weldra de sympathie van iedereen.

Het is niet zonder diepe ontroering dat ik de herinnering bewaar aan onze innige samenwerking in een tijd waar gevaarlijke toestanden zich dagelijks voordeden.

Met vreugde werd zijn benoeming tot voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde, in april 1946, begroet als de erkenning van zijn uitnemende verdiensten. Gedurende meer dan veertien jaar heeft voorzitter Alfred Soetens vervolgens zijn rechtbank geleid en daarbij bestendig het voorbeeld getoond van een hoogstaand besef van zijn verantwoordelijkheden en van zijn ingeboren zin voor orde en tucht.

Zowel bij de uitoefening van zijn verzoeningsopdrachten en andere rechtsprekende functies van voorzitter, als bij de leiding van de zittingen in strafzaken en in burgerlijke zaken, gaf hij steeds blijk van zijn ervaringsvolle bevoegdheid, zijn doorzicht, doch ook en hoofdzakelijk van zijn hartgrondige humane gevoelens.

Hoe eenvoudig hij ook was, laat hij bij allen die het voorrecht hadden hem te benaderen het aandenken van een groot magistraat die de gerechtelijke orde tot eer strekt.

4. — Te Gent, alwaar hij geboren was op 21 oktober 1887, overleed op 26 augustus 1971 de heer *Carlos Van Eeckhaute*, rechter-emeritus in de rechtbank van eerste aanleg aldaar.

Tot doctor in de rechten gepromoveerd in 1913, werd hij in 1914 door de gebeurtenissen van Serajevo verrast, terwijl hij zich te Budapest bevond, op zijn rondreis in midden Europa, om er, als historicus, een reeks voordrachten te geven.

Tijdens de eerste wereldoorlog volbracht hij als eenvoudig kanonnier op schitterende wijze zijn vaderlandse plicht.

Opvolgentlijk benoemd tot substituut-procureur des Konings te Antwerpen in 1919 en in 1924 tot rechter in de rechtbank van eerste aanleg in zijn geboortestad, bleef hij vanaf 1929 ononderbroken belast met het onderzoek tot bij zijn emeritaat, waartoe hij op 17 oktober 1957 werd toegelaten ; gedurende meer dan achttwintig jaar vervulde hij derhalve het ambt van onderzoeksrechter en was hij, met de tijd, samen met zijn trouwe en verkleefde medewerker, wijlen de hr. griffier Senacq, de centrale figuur geworden van *hét* strafrechtelijk onderzoek in het arrondissement Gent. De zwaarste criminele zaken die hij wist op te lossen zijn ontelbaar. Daartoe was hij begaafd met een sprankelend verstand, een uitzonderlijke speurzin en een buitengewone mensenkennis, die beklaagden en getuigen tijdens een onderzoek alras mochten ervaren, wanneer zij door hem werden ondervraagd in de pittige, soms beeldrijke taal die hem eigen was, en waardoor hij zo dikwijls de rechtzinnigheid mocht afdwingen.

Door zijn aangeboren onafhankelijkheidszin, zijn scherpe opmerkingsgeest en zijn rake uitlatingen moest hem fataal door de bezetter, in 1942, verbod opgelegd worden zijn ambt verder uit te oefenen zoals hij vervolgens, wegens zijn vaderlandslievende gevoelens, gedurende bijna drie maanden door de vijand als gijzelaar werd opgesloten.

Sterke persoonlijkheid, bezield met een onverzagde intellectuele nieuwsgierigheid, vermocht hij zijn kennis kwistig uit te spreiden over een rijk geschakeerd palet van menselijke mogelijkheden en hoedanigheden.

In onze herinnering zal hij voortleven als een man uit één stuk, doch op wiens hart nooit te vergeefs beroep gedaan werd.

5. — Door ons allen jammerlijk aangevoeld, was het schielijk overlijden op 17 augustus 1971 van de heer *Stefaan Van Hassel*, vrederechter van het tweede kanton Aalst.

Hij was een man in de volle betekenis van het woord : krachtig van lichaam, groot van karakter, rechtvaardig voor iedereen. Toegerust met rijke gaven blonk hij uit in trouwe plichtsbetrachting. Hij was menslievend en joviaal, bevoegd en ijverig en boven alles : een toegewijd magistraat. Zijn leven was : werken voor gezin en medemens, en samen met allen, de vreugde van het leven delen.

Geboren op 13 maart 1923, promoveerde hij op 8 juli 1953 tot doctor in de rechten aan de Rijksuniversiteit te Gent en werd hij in hetzelfde jaar als stagiair ingeschreven bij de Balie te Dendermonde.

Onder de bevoegde leiding van oud-staffhouder Georges Heyvaert, werd tijdens deze vruchtbare stagetijd zijn aanleg en roeping tot de magistratuur aangewakkerd.

In de jaren 1962 en 1963 had de Conferentie van de Jonge Balie te Dendermonde in hem een zo kundig als dynamisch voorzitter.

Sedert 1959 plaatsvervangend rechter in het vredege-recht van het kanton Zele, werd hij bij K.B. van 16 maart 1965 benoemd tot vrederechter van het kanton Beveren-Waas en bij K.B. van 21 oktober 1970 tot vrederechter van het tweede kanton Aalst.

Uitstekend jurist met een uitzonderlijke activiteit en zeer sociaal in de minzaamheid van zijn omgang, was zijn voortijdig heengaan een buitengewoon zwaar verlies voor het kanton dat hem na amper een tiental maanden functie oprecht had weten te waarderen.

Ons innig medevoelen gaat naar Mevrouw Van Hassel en haar drie minderjarige dochttertjes, bij wie het verlies van hun beminde echtgenoot en vader een ongeneesbare wonde achterlaat.

6. — Niet zonder aandoening werd alhier het overlijden vernomen op 13 februari 1972, van de heer *Henri Anthone*, ere-ondervoorzitter van de rechtbank van koophandel te Brugge.

Geboren te Oostende, op 1 november 1892, had hij gans zijn bestaan op voortreffelijke manier ten dienste weten te stellen van zijn medeburgers.

Als houder van één der vooraanstaande hotels te Blankenberge en als voorzitter van het « Verbond van het Hotelbedrijf » en van de Handelskamer aldaar, droeg hij in niet geringe mate bij tot de wijdverspreide faam van deze kuststad.

Voornaam in zijn optreden en geprezen omwille van zijn verstandig oordeel en zijn spreekwoordelijke menslievendheid, genoot hij zowel in de gerechtelijke kringen als in de milieus van handel en nijverheid een sterke waardering.

Op 9 mei 1940 werd hij aangesteld als plaatsvervangend rechter in de rechtbank van koophandel te Brugge en als effectief rechter op 19 mei 1954. Op 26 januari 1961 werd hij tot ondervoorzitter van de rechtbank van koophandel te Brugge verkozen. Hij bleef in functie tot 1 november 1970.

Hij was steeds evenwichtig in zijn optreden, blijk gevend van door levenservaring gerijpt gezond verstand, minzaam in de omgang, optimistisch van levensopvatting en, in de uitoefening van zijn rechterlijk mandaat, toegewijd als niet één.

Als rechter-commissaris in faillissementen, vervulde hij die functie met schrandere nauwgezetheid en met kracht-dadigheid. Van hem mag gezegd worden dat hij een niet te beïnvloeden en onkreukbaar consulaire rechter was ; aan

de gemeenschap bewees hij prachtige diensten, waarvoor zij hem onvergankelijk dankbaarheid verschuldigd is.

7. — Door het overlijden op zestigjarige leeftijd van de heer *Carlos Regnier*, op 19 oktober 1971, verloor de rechtbank van koophandel te Gent een van haar meest eminente en dynamische leden.

Als burgerlijk ingenieur en in de electriciteit en in de vliegtuig- en automobielconstructies, was de heer Regnier steeds in dienst geweest van de grote metaalindustrie en had hij er belangrijke posten bekleed in Brazilië, in Australië en in de Verenigde Staten van Noord-Amerika.

Geruime tijd volbracht hij ook diverse opdrachten te Capetown (Zuid-Afrika) en in Engeland, waar hij tijdens de oorlog 1940-1945 vrijwillig dienst nam als «squadron-leader» van de «Royal Air-Force»; de verscheidene militaire onderscheidingen die hem als dusdanig verleend werden waren het welsprekend bewijs van zijn roemrijk gedrag.

Vanaf de stichting van de N.V. «Sidmar», te Zelzate in 1962, werd hij tot secretaris-generaal aangesteld van die machtige en omvangrijke nijverheidsinrichting, die hij met vastberadenheid en omzichtigheid wist te leiden, tevens in een geest van echte en fiere samenwerking met zijn talrijke werknemers, die voor hem ontzag en bewondering koesterden.

Wegens zijn ervaring en bevoegdheid van het bedrijfsleven, werd hij achtereenvolgens aangesteld tot plaatsvervangend rechter in de rechtbank van koophandel te Gent, bij K.B. van 14 april 1967 en benoemd tot rechter in handelszaken bij K.B. van 29 december 1970.

Innemend van karakter, hartelijk in zijn omgang, steeds paraat tot dienstbetoon voor zijn medemens, was de heer Regnier in de eerste plaats een man van de daad. Zijn leven weerspiegelde zulkdanig temperament.

Door zijn vitale geestdrift was hij voorbeschikt om wilskrachtig te handelen en alles wat hij ondernam, réaliseerde hij met enthousiasme.

Beheerder van talrijke binnenlandse en buitenlandse beroepsorganismen, was de heer Carlos Regnier een alombekende figuur.

Ook als medewerker en lid van meerdere voorname sociale en philanthropische werken vervulde hij een bewonderenswaardige rol.

De ultieme en diep ontroerende hulde die hem, te Zelzate, midden het Sidmarcomplex, vóór zijn heengaan, door de rond hem geschaarde duizenden arbeiders, — zijn werklieden —, gebracht werd, was de buitengewoon indrukwekkende en onvergetelijke uitdrukking van de oprechte genegenheid die zij hem toedroegen.

8. — De oudstbenoemde plaatsvervangende rechter in het vrederecht van het kanton Roeselare, de heer notaris *Wyffels André*, overleed op 20 januari 1972.

Geboren te Roeselare op 10 september 1911, behaalde hij het diploma van doctor in de rechten en van licentiaat in het notariaat aan de Universiteit te Leuven.

Zeer jong, op 27-jarige leeftijd, volgde hij zijn vader op als notaris te Roeselare alwaar reeds zijn grootvader notaris was geweest.

In de omgang ervaarde men zijn nuchtere en klare kijk in alle problemen van de notariële praktijk. Met belangstelling had hij zich ingewerkt in de innovaties die het Gerechtelijk Wetboek had gebracht en was hij terdege op de hoogte van de nieuwe pleegvormen en notariële verantwoordelijkheden die allerhande wetten uit de jongste jaren hadden meegebracht.

Hoffelijk, ernstig en voorkomend, hadden zijn confraters hem tot hun voorzitter verkozen, functie welke hij gedurende twee jaar uitoefende. Op taktvolle manier wist hij de Kamer te leiden en had hij begrip voor zijn confraters.

Hij werd benoemd tot plaatsvervangend rechter in het vrederecht van het kanton Roeselare bij besluit van de Regent dd. 27 juni 1947. Deze functie aanzag hij als een ereplicht. Nooit werd tevergeefs op hem beroep gedaan om de titularis te vervangen.

Iedereen die hem gekend heeft zal de herinnering bewaren aan deze rustige, minzame man die, onderhoudend en met «spirit», met zovelen omgang heeft gehad.

9. — Op 5 mei 1972, overleed te Lokeren de heer *Jozef Van Winckel*, advocaat, ere-notaris en ere-plaatsvervangend rechter in het vrederecht van het kanton Lokeren.

De heer Jozef Van Winckel, die de broeder was van wijlen de heer Leo Van Winckel, Eerste voorzitter-emeritus van ons Hof, werd te Lokeren op 3 oktober 1882 geboren. Hij had derhalve de hoge leeftijd van negentig jaar bereikt.

De overledene die op 12 oktober 1906 het diploma van doctor in de rechten en tevens dit van kandidaat-notaris had verworven, legde op 23 november de eed van advocaat af. Na zijn stagejaren aan de balie bij het Hof van beroep te Gent, werd hij op 3 december 1909 bij de balie te Dendermonde als advocaat ingeschreven.

Op 18 juni 1919 werd hij tot notaris ter standplaats Lokeren benoemd.

Middelwijd werd hij bij K.B. van 10 januari 1913 tot plaatsvervangend rechter benoemd in het vrederecht van het kanton Lokeren. Bij K.B. van 15 mei 1949 werd ham ontslag uit zijn ambt van notaris verleend en bij K.B. van 29 juni 1951 bekwam hij eervol ontslag uit zijn ambt van plaatsvervangend vrederechter.

Hij nam terug zijn plaats in bij de balie te Dendermonde, waarvan hij in leertijd het tweede lid was. Hij heeft toen nog af en toe, meestal voor nodlijdenden, gepleit.

De heer Van Winckel was een ingoed man met een gouden hart, steeds bereid om de mindere te helpen. Talentvol musicus en componist, was hij ook voorzitter van inrichtingen voor muziek- en technisch onderwijs.

Met hem verdwijnt een typische figuur uit het beeld van zijn geboortestad.

10. — Met het overlijden op 19 juli 1971, op de eerbiedwaardige leeftijd van 94 jaar, van advocaat *Jean Van Impe*, verloor de Balie van Gent haar ouderdomsdeken.

Meester Jean Van Impe promoveerde tot doctor in de rechten op 14 november 1898 en was sedert 8 oktober 1901 ingeschreven op het tableau van de Orde der Advocaten alhier.

Volwaardig jurist, was hij een geduchte tegenstrever en, gediend door een rijke ervaring, onderscheidde hij zich door een grondige kennis van de procedure, die hij, zowel in de burgerlijke gedingen als in strafzaken, doelmatig wist te hanteren.

Hij vervulde eveneens verschillende openbare mandaten, w.o. voorzitter van de rechtbank van oorlogsschade — oorlog 1914-1918 — lid van de Bestendige Deputatie van de Provinciale Raad van Oost-Vlaanderen, en senator.

Zijn leven lang was hij een harde werker, en gaf bij die bewonderenswaardige activiteit blijk van een buitengewone helderheid van geest.

Tot zijn laatste krachten is hij zijn beroep, dat hij hartschtelijk lief had, blijven uitoefenen.

Zijn twee zonen zetten de juridische traditie van hun vader voort als notarissen.

11. — Een onherstelbaar verlies onderging de Balie te Gent door de tragiek van het overlijden op 21 juni 1972 van *Mejuffrouw Gilberte Cardon*, die in de maand november e.k. de leeftijd van amper 47 jaar zou bereikt hebben.

Opmerkelijk flinke studente, die zich aanvankelijk als licentiate in de Romaanse philologie aangetrokken had gevoeld tot een carrière op wijsgerig of philologisch vlak,

verwierf zij vervolgens het doctoraat in de rechten en het licentiaat in het notariaat.

Na een vruchtbare stage bij Mr. Antoine Dhooge, begon zij in 1955 in het kabinet van Oud-Stafhouder René de Ryke, en vanaf 1964 ook met Oud-Stafhouder Ignace Hubené en diens zoon Henry Hubéné, een medewerking die slechts door haar overlijden voorbarig werd onderbroken.

Begaafd met een ongelooflijk arbeidsvermogen, geschraagd door een merkwaardige juridische geest, vergevoegde zij zich niet met haar bijzonder actieve advocatuur; zij presteerde bovendien ongemeten als « wetenschappelijk onderzoeker » in het « Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking » te Brussel.

Zij had aldaar een zeer belangrijk werk voorbereid, handelend over het « nucleair octrooi » (meer dan 400 blz.) dat, praktisch beëindigd, tengevolge van haar ziekte de volledige afhandeling moest ontberen.

Ook voor het « Tijdschrift voor Aannemingsrecht » was zij een waardevolle medewerkster.

Haar onverzagbare belangstelling in de Kulturen van de Oosterse beschavingen deed haar talrijke reizen ondernemen naar Japan, Indië, Turkije, Rusland, Afghanistan. Ook de oude beschaving van Zuid-Amerika en de ultramoderne verwezenlijkingen in de Verenigde Staten van Noord-Amerika werden door haar geëxploreerd, zoals het Europese Continent, van Noord tot Zuid, geen geheimen meer had voor haar speurend vernuft.

Onverdroten ijveraarster voor de promotie van de vrouw, doelstelling van de « Vereniging van de Universitaire Vrouwen », nam zij het voorzitterschap waar van de juristen-sectie van deze vereniging. Ook in talrijke andere verenigingen en groeperingen droeg zij daartoe bij.

Een eerste maal gekozen tot lid van de Raad van de Orde der Advocaten te Gent in 1971, werd haar deze eer een tweede maal door haar confraters betuigd, in 1972, op haar sterfbed.

Bij K. B. van 14 juli 1960 was zij benoemd geworden tot plaatsvervangend rechter in het vrederecht van het kanton Evergem.

Gewaardeerd als een knappe juriste met een grondige kennis van het burgerlijk- en handelsrecht, vervulde zij als bekwaam advocaat haar kiese taak met sereniteit, doch met dynamisch doorzettingsvermogen.

Uiterst correct, voorbeeldig door haar ijver en nauwgezetheid, genoot zij gezag zomede het volle vertrouwen en de uitgesproken sympathie van al haar confraters.

De onderscheiden rechtscolleges waarvoor zij pleitte, stelden niet minder haar kostbare medewerking op prijs.

Mr. Cardon onderscheidde zich niet alleen door haar professionele gaven maar ook niet minder door haar menselijke hoedanigheden ten opzichte van de talrijke rechtzoekenden die de herinnering aan haar onbaatzuchtige dienstvaardigheid levendig zullen bewaren.

In volle levensbloei, wanneer het gerecht nog veel mocht verhoppen van haar talent, toewijding en medewerking, werd zij uit het leven weggemaaid.

Haar heengaan heeft niet enkel bij haar naaste medewerkers maar ook in ons gerechtsgebouw een diepe leemte achtergelaten en haar ouders in een onoverbrugbare smart gedompeld, aan dewelke wij allen innig deelnemen.

\* \* \*

12. — Ook de griffie van de afdeling Sint-Niklaas van de rechtbank van koophandel van het arrondissement Dendermonde werd zwaar getroffen door het verlies van een toegewijd medewerker: de heer *De Troyer, Remi, eerstaanwezend klerk - griffier*.

In dienst getreden bij deze griffie in 1945, werd hij in 1954 ter beschikking gesteld van de Minister van Koloniën en vervulde hij diverse ambten in de gerechtelijke

organisatie van het voormalig Belgisch Congo.

Benoemd in 1958 tot secretaris en griffier van de arrondissementsrechtbank van het district Kabinda, hernam hij, na een terbeschikkingstelling bij de moederlandse administratie, zijn functie bij de griffie van de rechtbank van koophandel te Sint-Niklaas.

Benevens zeer lovende appreciaties van zijn voormalige gerechtelijke overheden in Congo, heeft hij zich steeds op voorbeeldige wijze van zijn ambtsverplichtingen gekweten; hij was nauwgezet, bijzonder goed geïnformeerd over het werk op een griffie van een rechtbank van koophandel, ten volle aan zijn taak toegewijd. Voor de jongere leden van het personeel was hij een aangewezen leermeester en een veilige gids.

Met zin voor orde en organisatie heeft hij op de griffie van de rechtbank van koophandel te Sint-Niklaas het handels- en ambachtsregister van dit belangrijk economisch gewest ingericht.

Zijn kennis en studiegeest brachten hem ertoe een uitstekend werkje te publiceren onder de titel « Commentaar betreffende de wetten op het handelsregister en het ambachtsregister », dat een zeer vleienige appreciatie bewoog in het jaarlijks « Overzicht van de Vlaamse rechtsliteratuur gedurende de jaren 1969-1970 » van Meester Ridder René Victor in het « Rechtskundig Weekblad ».

Een onverbiddelijke kwaal, die hem op het einde van het jaar 1970 trof, zou een vroegtijdig einde stellen aan zijn activiteit en hem op amper 46-jarige leeftijd aan de genegenheid van zijn echtgenote en van zijn drie kinderen onttrekken.

\* \* \*

Voor de Koning, vorder ik, dat het aan het Hof behage te verklaren, dat het zijn werkzaamheden herneemt.

(83) Zie: *Guy Blondeel*, op. cit. onder voetnoot (6 - 8°), J.T. 1971, blz. 693, kol. 2 en 3.

(84) Zie: *L. Slachmuylder*, op. cit. onder voetnoot (6 - 7°), J.T. 1971, blz. 231, kol. 2.

Zie ook de rake beschouwingen en besluiten van *Mevrouw E. Verboren* in haar verslag, op. cit. onder voetnoot (23), « *Le Service Social* », 1970, blz. 10 en 24.

(85) Zie *Albert Kebers*, op. cit. onder voetnoot (6 - 6°), J.T. 1971 - blz. 215, kol. 3.

(86) Zie *L. Slachmuylder*, op. cit. onder voetnoot (6-7°), J. T. 1971 - blz. 231, kol. 2.

Er mag nochtans niet verward worden met de specialisering en de scholing van de jeugdrechters waarvoor de « Dienst voor Jeugdbescherming » van het Ministerie van Justitie, onder de directie van *Mevrouw S. Huynen* zich zeer verdienstelijk inspant door het organiseren van studiedagen in het Centrum voor vorming en perfectionering der kaders te Overijse, door het geregeld toezenden aan de jeugdrechters en aan de parketten, van een bijgehouden documentatie inzake rechtspraak en bibliografie, door het machtigen van de magistraten van en bij de jeugdrechtbanken om in het buitenland deel te nemen aan colleges en studiecyclussen, nl. te Parijs (« Centre international de l'Enfance ») en te Vaucresson (« Centre de Recherche et de Formation de l'Education Surveillée »), dit alles afgezien van de lofwaaardige initiatieven van de « Vereniging der Magistraten van de jeugd » en van de nationale « Vereniging van de Jeugdrechters ».

Zie daarover meer in het verslag van *Mevrouw E. Verboren*, op. cit. onder voetnoot (23), « *Le Service Social* », 1970, blz. 10 tot 12.

(87) Zie mijn openingsrede van 1 september 1970 vóór het Hof van beroep te Gent: « *De toekomst van de magistratuur op een keerpunt* », R.W. 1970-1971 - kol. 97 tot 122 en 145 tot 170, nrs. 4 tot 7 en 12 - Vertaling: « *L'avenir de la magistrature au tournant* » - J. T. 1971 - blz. 245 tot 247 - nrs. 4 tot 7 en 12.

(88) Zie *L. Slachmuylder*, op. cit. onder voetnoot (6-7°), J. T. 1971, blz. 232, kol. 1.

(89) Uit een enquête gedaan bij de consultatiebureaus, aangesloten bij de Federatie van de consultatiebureaus voor Levens- en Gezinsmoeilijkheden, is gebleken dat ook die consultatiecentra (zie het K. B. van 3 april 1970 betreffende de erkenning van de centra voor prematrimoniale,

matrimoniale en gezinsconsultaties en de toekenning van subsidies aan die centra) aandringen voor de oprichting van een familierechtbank geholpen door een interdisciplinaire ploeg; zie in dat verband het merkwaardig preadvies van *Mevrouw Puelinckx-Coene*, assistente K.U.L.-M.C.L. University of Chicago, op het XXVe Rechtskundig Congres van de «Vlaamse Juristenvereniging», gehouden in de V.U.B., te Brussel, op 27 mei 1972: «De echtscheidingswetgeving in evolutie - Rechtsvergelijkende beschouwingen», R.W. 1971-1972, kol. 1377 tot 1402 en 1425 tot 1456, meer bepaald kol. 1442, en de voetnoten (230) en (231). Men leze ook de zeer gunstige vaststellingen gedaan door voorzitter *Gaston Fédou*, op. cit. onder voetnoot (7 bis), blz. 21, met betrekking tot de reeds geboekte uitslagen van het Franse experiment:

«Tous les jours, nous nous rendons compte des améliorations à apporter au fonctionnement de la Chambre de la famille. Nous voulons délibérément nous garder de tout esprit de système, de tout dogmatisme qui risquerait de fixer et de figer trop tôt des notions qui mériteraient rapidement révision. Les référés, les tentatives de conciliation, les comparutions des parties nous paraissent particulièrement fructueux, moins sans doute peut-être par les réconciliations proprement dites obtenues que par le climat nouveau de l'esprit que nous nous efforçons d'entretenir, que justiciables, avoués et avocats nous permettent de faire régner. Ce qui est significatif, c'est la confiance qui nous est faite par ceux qui viennent et qui reviennent, c'est la collaboration étroite et confiante avec les auxiliaires de la justice, c'est la prise de conscience que les justiciables trouvent auprès de la Chambre de la famille: écoute, compréhension, étude attentive des situations et des problèmes posés. A l'arène judiciaire, beaucoup ne sont-ils pas étonnés de voir substituer un lieu de réflexion où sont calmement considérés et pesés les droits et les devoirs des époux entre eux, des parents à l'égard de leurs enfants, des enfants à l'égard de leurs parents? Les uns et les autres, dans toute la mesure du possible, auront pu s'y exprimer. Cette libre expression qui facilite la tâche du juge ne prépara-t-elle pas déjà grandement le plaideur au contenu de la décision?»

(90) Zie *Mevr. A. Racine*: «La délinquance juvénile en Belgique de 1939 à 1957», publikatie van het Studiecentrum voor de Jeugdmisdadigheid, Brussel 1959, blz. 115 en 116 - *J. Chazal*: «Enfance délinquante», Parijs, 1958, blz. 23.

(91) Zie *J. L. Despert*: «Enfants du divorce», Parijs, 1957, blz. 14.

(92) Zie de auteurs en werken geciteerd in mijn verhandeling: «De civielrechtelijke bepalingen betreffende de minderjarigen in de nieuwe wet jeugdbescherming», T.P.R. 1965, voetnoot (3), blz. 329 en 330, en voetnoot (2), blz. 340.

(93) Zie *M. Vincent*: «L'intérêt de l'enfant dans l'attribution de sa garde», J. T. 1960, blz. 735. - *Mevr. Puelinckx-Coene*, op. cit. onder voetnoot (89), R.W. 1971-1972, kol. 1446.

(94) Zie *J. Malherbe*: «Réflexions sur les procédures de divorce», J. C. P. 1966, 2000. - Zie *André Rouast*, ere-prof aan de Faculteit der rechtsgeleerdheid en economische wetenschappen te Parijs: «Le juge et la vie familiale en droit français» - «Mélanges en l'honneur de Jean Dabin» - B. II - Brussel - Bruylant - 1963 - blz. 874.

(95) *Mevr. Puelinckx-Coene*, op. cit. onder voetnoot (89), R.W. 1971 - 1972, kol. 1441.

(96) Zie o.m.: *Mahillon*: «Divorce» - *Les conventions relatives aux enfants*, Ann. not. enr. 1968, 145; - *Vieujean*, R.C.J.B. 1970, 607 e.v. *A. Kebers*, op. cit. onder voetnoot (5 - 3°) Ann. de droit XXXI/1971 - nrs. 1 - 2 - blz. 49 - litt. A. - nr. 1; (anders echter: *A. Kebers*, op. cit., onder voetnoot (35), Ann. de droit. XXVI/1966 - nrs. 1 - 2, blz. 99 - nr. 21) - *Rb. Brugge*, 23 januari 1969, R.W. 1968-1969, kol. 1472.

(97) Zie *P. Neuhaus*: «Privatrecht und Stabilität der Ehen in rechtsvergleichender Sicht - Jus privatum gentium, - Festschrift für Max Rheinstein», deel II, blz. 952, waar deze auteur zijn voorkeur uitbrengt voor een verplichte aanwezigheid van de verwerende partij, die aldus, zonder haar eigen trots te moeten overwinnen, gedwongen zou worden tot een confrontatie met de medeëchtgenoot.

(98) Zie *A. Kebers*, op. cit. onder voetnoot (5 - 3°), J. T. 1971, blz. 215, kol. 1.

(99) Zie ibidem.

Moge trouwens in dat verband gewezen worden op het arrest van het Hof van Cassatie dd. 20 februari 1964 (Pas. 1964, I, 656), waarbij, ten einde de verzoeningspogingen tussen echtgenoten niet te remmen, beslist werd dat wanneer echtgenoten na de aangeklaagde feiten een tijd samenleven, dit niet meteen betekent dat zij zich verzoenden en de grieven opgenomen in het inleidend verzoekschrift dan ook grond tot echtscheiding blijven uitmaken. - Zie *Mevrouw Puelinckx-Coene*, op. cit. onder voetnoot (89), R.W. 1971-1972, kol. 1441 en voetnoot (223).

(100) Zie *Mevr. Geneviève Sutton*, rechter in de «Chambre de la Famille» van de Tribunal de grande instance», te Parijs; «Conflits familiaux et dialogue avec les justiciables»,

«La semaine juridique», J.C.P. 1972 - I - nr. 2472 bis - vooral nr. 10.

(101) «Notre but, - zo verklaarde ondervoorzitter Claude Allaer op het colloquium van Brussel, op 6 februari 1971 - n'est pas de vouloir à tout prix amener les antagonistes à renoncer à leur procès. Il est de permettre à ceux qui viennent devant nous, de s'exprimer devant un tiers neutre mais bienveillant, de décharger, s'il en est besoin, leur agressivité devant ce témoin de choix qu'est le juge. Ce que nous voulons, c'est faire prendre conscience aux époux que s'ils arrivent à la séparation, c'est que leur vie de couple a été un échec et qu'ils ont besoin de soins spéciaux, mais que cet échec du passé ne doit pas empêcher la réussite de leur séparation pour l'avenir, en trouvant un accord sur les termes de leur désaccord...» - op. cit. onder voetnoot (6 - 3°), J. T. 1971, blz. 196, kol. 1. - Zie ook *André Rouast*, op. cit. onder voetnoot (94), blz. 874.

(102) Zie *A. Kebers*, op. cit. onder voetnoot (5-6°), J. T. 1971, blz. 215 - nr. 3 - kol. 1 en 2.

(103) Zie *Mevr. Puelinckx-Coene*, op. cit. onder voetnoot (89), R.W. 1971-1972, kol. 1449, en de besluiten van het XXVste Rechtskundig Congres van de «Vlaamse Juristenvereniging», gehouden in de V.U.B. te Brussel, op 27 mei 1972; R.W. 1971-1972, kol. 1947 en 1948.

(104) Zie *Mevr. Puelinckx-Coene*, op. cit. onder voetnoot (89), R.W. 1971-1972, kol. 1441.

(105) Zie: *Idem* - kol. 1449.

Zie ook: *André Rouast*, op. cit. onder voetnoot (94), blz. 875.

(106) Zie desaaangaande: *C. Paulus*, docent aan de V.U.B.: «De letter of de geest van de wet?» - De bevoegdheid om uitspraak te doen over de vraag tot wijziging van de schriftelijke overeenkomst afgesloten vóór de echtscheiding door onderlinge toestemming, in verband met de hoede over de kinderen», R.W. 1970-1971, kol. 1257 tot 1264. Rekening dient echter te worden gehouden met de sindsdien door de wet van 1 juli 1972 (Stsbl. van 18 juli 1972, blz. 8160) aan de artikelen 1287 tot en met 1295, 1297 en 1310 van het Ger. Wetb. aangebrachte wijzigingen.

(107) Men leze in dat verband de beschouwingen uitgebracht door Prof. en vrederechter emeritus *L. Remouchamps*: «Licht en schaduw op het vrederechtersambt», R.W. 1971-1972, kol. 1905 tot 1910.

(107 bis) Bij haar verslag, uitgebracht, te Oudenaarde, op 29 april 1972, bij gelegenheid van de jaarlijkse algemene vergadering van de «Unie van de Vrederechters» (vermeld onder nr. 1, in fine, hierboven), heeft *Mevrouw E. Verboren*, die een gewezen jeugdrechter is, terecht gewezen op die preventieve aktie, bestaande o.m. in:

a/ het nemen van bewarende maatregelen: zegelleggingen curatelen;

2/ het adviseren als voorzitter van de familieraden van wettige en buiten het huwelijk geboren kinderen, en het waken over de regelmatigheid van de getroffen beslissingen;

c/ het toezicht over de patrimoniale aangelegenheden die de minderjarigen in het algemeen betreffen: b.v. openbare verkopen, veilingen;

d/ het optreden als verzoener tussen de partijen die spontaan en rechtstreeks zijn bemiddeling aanvragen en onbewust rekenen op een snelle, redelijke en billijke oplossing van een zopas ontstaan meningsverschil, dat nog niet ontaard is in een werkelijk konflikt.

*Mevrouw E. Verboren* heeft er eveneens terecht aan herinnerd dat «de nieuwe methode van rechtstreeks contact met de rechtsonderhorige, die de trots uitmaakt van de jeugdrechtsbanken, van oudsher het kenmerk is geweest van het vredegerecht» (met verwijzing naar de openingsrede van de hr. Procureur-generaal *E. de la Court* vóór het Hof van beroep te Brussel, op 1 september 1960: «Het Vredegerecht», R.W. 1960-1961, kol. 113 tot 128, en meer bepaald kol. 119). Zij voegt er zeer gevat aan toe dat de vrederechter in het milieu zelf van de rechtsonderhorige komt (bij zegelleggingen, bezoeken aan ten huize gecollokeerden, ontelingen, curatelen), en dat de kantonale magistratuur, die normaliter een jarenlange loopbaan volgt in hetzelfde kanton, dit element van bestendigheid uitmaakt, waarnaar zo gestreefd wordt voor de jeugdrechters.

(108) Zie daarover meer bij *René Thery*, hoogleraar aan de vrije Faculteit van de Rechtsgeleerdheid te Rijsel: «L'intérêt de la famille», J.P.C., 1972 - I - nr. 2485, nr. 16.

(109) Einde juli 1972 werd, met goedkeuring van de ministerraad, door de Minister van Justitie een voorontwerp van wet, houdende grondige wijziging van de staat van de buiten huwelijk geboren kinderen, voor advies overgemaakt «L'intérêt de la famille», J.C.P., 1972 - I - nr. 2485, nr. 16.

(109 bis) Bij dit onderzoek ware het geboden de hh. Vrederechters vooraf te raadplegen; hun ervaring inzake gezinsgeschillen rechtvaardigt volkomen deze voorlichting. Aldus luidde ook een der besluiten van het verslag van *Mevrouw E. Verboren*, op de jaarlijkse algemene vergadering der

vrederechters, te Oudenaarde, op 29 april 1972. (zie voetnoot (107 bis)).

(110) Zie L. *Slachmuylder*, op. cit. onder voetnoot (6-7°), J.T. 1971, blz. 230, kol. 3.

(111) De nrs. I, II, IV, V, VII, X, XII, XIII, XIV, XVII, XVIII van het enig artikel 1 van de wet van 25 oktober 1919, de wet van 18 augustus 1928, en de wet van 12 mei 1937, waarbij voormelde wet van 25 oktober 1919 werd aangevuld, werden respectievelijk opgeheven bij het 60°, 73° en 89° van art. 1 van de opheffingsbepalingen uitgevaardigd door art. 2 van de wet van 10 oktober 1967 houdende het *Gerechtelijk Wetboek*.

In verband met het in 1919 uitgedrukt verzet tegen de innoverende bepalingen van voormelde tijdelijke wet van 25 oktober 1919, kan o.m. verwezen worden naar de tussenkomsten, in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, van de hr. *Charles Woeste*, (*Parl. Besch.* - *Kamer* - Zitt. 1918-1919 - *Parl. Hand.* - Vergadering van 1 oktober 1919 - blz. 1815 en 1816 en van de hr. *Halot*, in de Senaat (*Parl. Besch.* - *Senaat* - Zitt. 1918-1919 - *Parl. Hand.* - Vergadering van 17 oktober 1919 - blz. 905).

Verder raadplege men desaangaande de auteurs vermeld door de hr. Procureur-generaal *E. de le Court* in zijn openingsrede vóór het Hof van beroep te Brussel op 1 september 1960: «*Het Vredegerecht*», R.W. 1960-1961, kol. 117 en 118 en de voetnoten (20), (21), (22) en (23), alsook de openingsrede van procureur-generaal *A. Callier* vóór het Hof van beroep te Gent, op 1 oktober 1919: «*La crise de la magistrature*», B.J. 1919, kol. 1329 tot 1336.

Sindsdien zijn er weliswaar stemmen opgegaan om voor te houden dat de wet van 25 oktober 1919 niet de verwachte uitslagen had opgeleverd; zie b.v.: *S. Sasserath*: «*Le juge unique*», R.D.P. 1937, blz. 1301 tot 1306. Deze beweringen worden evenwel tegengesproken door de dagelijkse rechtspraktijk, bij zoverre dat er thans een neiging is tot uitbreiding van de bevoegdheid van de alleenrechtsprekende rechter, o.m. in strafzaken, zoals blijkt uit een wetsvoorstel ingediend op 22 februari 1972, door de hr. *J. Defragné* bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers (*Parl. Besch.* - *Kamer* - Zitt. 1971-1972 - nr. 65/1 en nr. 65/2 - 23 juni 1972 - Verslag uit naam van de Kamercommissie voor Justitie van de hr. Degroeve).

## RECHTSPRAAK

### HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 16 maart 1972.

Afdelingsvoorzitter : M. J. Valentin.

Raadsheren : MM. L. de Waersegger, baron J. Richard, ridder G. de Schaetzen (verslaggever) en A. Ligot.  
Advocaat-generaal : M. E. Krings.

#### Gewijsde. — Begrip.

*Om te beslissen of de exceptie van gewijsde aanneembaar is, moet worden gelet op de bestanddelen van de twee rechtsvorderingen en onderzocht of de nieuwe aanspraak kan worden ingewilligd zonder het voordeel van de vorige beslissing ongedaan te maken.*

Vanderhuls t./ Tilmant en Collette.

Gelet op het bestreden vonnis, op 19 januari 1971 in hoger beroep gewezen door de rechtbank van eerste aanleg te Aarlen ;

Overwegende dat de onder de nummers 4750 en 4763 ingeschreven voorzieningen tegen hetzelfde vonnis gericht zijn ; dat er aanleiding bestaat ze samen te voegen ;

Over het middel aan de twee eisers gemeen en afgeleid uit de schending van de artikelen 1351 van het Burgerlijk Wetboek, 23 tot 28 van de wet van 10 oktober 1967 houdende het *Gerechtelijk Wetboek* en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden vonnis de door eiser voorgedragen exceptie van opschorting van geding niet ontvankelijk verklaart op grond dat zij in strijd is met het gezag en de kracht van gewijsde van het vonnis van de vrederechter te Virton, dat bevestigd is door de rechtbank van Aarlen op 14 april 1970 en waarin voor recht wordt gezegd dat verweerder een landpacht had aangegaan en gerechtigd was zijn recht op voorkoop te doen gelden,

terwijl, eerste onderdeel, eiser de rechtbank verzocht de zaak te verdagen tot beslist was op een rechtsvordering tot koopvernietiging, tegen hem ingesteld door de verweerder bij tussenkomst, de tegenvordering die aanleiding heeft gegeven tot voormeld vonnis, en de voornoemde nietigheidsvordering noch een zelfde voorwerp hebben, daar de ene strekt tot erkenning van een recht van voorkoop en de andere tot vaststelling van de nietigheid van die verkoop, noch een zelfde oorzaak, daar de ene gegrond is op artikel 1778 ter van het Burgerlijk Wetboek en de andere op een

dwaling die de toestemming ongeldig maakt (schending van artikel 1351 van het Burgerlijk Wetboek),

tweede onderdeel, het vonnis aldus onbeantwoord heeft gelaten eisers conclusie, waarin wordt betoogd dat, in de onderstelling dat de nietigheid bewezen is, de voorwaarde vereist voor de uitoefening van het recht van voorkoop, met name een verkoop, niet vervuld zou zijn en er dus aanleiding was om de uitspraak op te schorten op de rechtsvordering strekkende tot erkenning van het recht van voorkoop (schending van artikel 97 van de Grondwet) ;

Overwegende dat, om te beslissen of de exceptie van gewijsde aanneembaar is, moet worden gelet op de grondbestanddelen van de twee rechtsvorderingen en onderzocht of de nieuwe aanspraak kan worden ingewilligd zonder het voordeel van de vorige beslissing ongedaan te maken ;

Overwegende dat in het onderhavig geval laatstbedoelde beslissing een vonnis is van 18 november 1969, dat bevestigd is in hoger beroep en waarbij wordt erkend dat de eerste verweerder pachter is en derhalve principieel gerechtigd om zich te beroepen op het bij artikel 1778 ter van het Burgerlijk Wetboek verleende recht, te weten het recht van voorkoop ingeval het verhuurde goed verkocht wordt ;

Dat de nieuwe aanspraak die het voorwerp is van een aanhangige rechtsvordering tussen Vanderhulsst en Collette, het bestaan zelf betwist van de verkoop waardoor de eerste verweerder het recht van voorkoop heeft verkregen ;

Dat aldus blijkt dat de uitwijzing van laatstbedoelde rechtsvordering geen invloed heeft op het voordeel van de beslissing van 18 november 1969 ;

Dat uit die overwegingen volgt dat het bestreden vonnis zijn beslissing niet wettelijk heeft gerechtvaardigd als het, op grond van de exceptie van gewijsde, afwijzend beschikt op de vordering van de eisers tot opschorting van het geding ;

Dat het middel gegrond is ;

#### Om die redenen,

Voegt de zaken samen die onder de nummers 4750 en 4763 ter rolle zijn ingeschreven ;

Vernietigt het bestreden vonnis ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan, zegt dat hierover zal beslist worden door de feitenrechter.

Verwijst de zaak naar de rechtbank van eerste aanleg te Marche.

## HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 9 november 1970.

Wvd. Voorzitter : Baron J. Richard.

Raadsheren : MM. J. Perrichon, P. E. Trousse (verslaggever), A. Ligot, Ph. Capelle.

Eerste advocaat-generaal : M. P. Mahaux.

### Smaad. — Onderofficieren van de Militaire Politie. — Uitoefening van bediening.

1. *Artikel 276 bestraft elke smaad die wordt aangedaan aan elke agent die drager is van de openbare macht en de aan de Grondwet ontleende uitdrukking van « openbare macht » bedoelt onder meer het leger. Derhalve zijn de onderofficieren van de militaire politie, welke ressorteren onder het leger, agenten van de openbare macht in de zin van die wetbepaling.*
2. *De ambtsuitoefening omvat de nodige verplaatsing om zich te begeven naar de plaats van de taakvervulling, die deel uitmaakt van deze uitoefening of om ervan terug te keren.*
3. *Een belediging tegen een beschermende agent tijdens de uitoefening van zijn bediening gericht is een smaad, afgezien van de oorzaak of de aard ervan. De belediging krenkt in dergelijk geval noodzakelijkerwijs de achtbaarheid van het ambt.*

Tinant t./O. M.

Gehoord het verslag van raadsheer Trousse en op de conclusie van de heer Paul Mahaux, eerste advocaat-generaal ;

Gelet op het bestreden arrest, op 25 maart 1970 door het Hof van beroep te Luik gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van artikel 276 van het Strafwetboek en uit de bewijskracht der akten,

doordat het bestreden arrest, om eiser uit hoofde van inbreuk op artikel 276 van het Strafwetboek te veroordelen, de onderofficieren van de militaire politie onder de agenten die drager zijn van het openbaar gezag of van de openbare macht rangschikt, erop wijst dat de onderofficieren die per voertuig van patrouilledienst terugkwamen, in de uitoefening van hun bediening waren toen zij beledigd werden en overigens dat de oneerbiedige uitlatingen tegenover de onderofficieren gericht ertoe strekten deze in hun bediening te krenken « daar hun verweten werd zelf het van kracht zijnde reglement niet in acht te nemen »,

terwijl, eerste onderdeel, de militaire politie slechts een dienst is die onder het leger ressorteert die gelast is toe te zien op de naleving van de tuchtregels door hen die, met uitsluiting van de burgers, aan de militaire wetten zijn onderworpen ;

tweede onderdeel, de uitoefening van een ambt door een overheid bestaat in verrichtingen die eigen zijn aan het ambt van die overheid ; dat zich per voertuig verplaatsen soms noodzakelijk is om bepaalde taken te vervullen, niet kan worden gelijkgesteld met effectieve ambtsuitoefening, dat de begrippen van werkelijke dienst en ambtsuitoefening niet met elkaar overeenstemmen en dat een duidelijk onderscheid dient gemaakt te worden tussen de bevoegdheid tot ambtsuitoefening en de werkelijke uitoefening ervan ;

derde onderdeel, de uitlegging van de gezegden van eiser afwijken van de verklaringen van de betrokkenen zelf ;

vierde onderdeel, in geen geval de leden van de mili-

taire politie de taak hebben toe te zien op de naleving van het Wegverkeersreglement door de burgers ;

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat artikel 276 elke smaad betreft die wordt aangedaan aan elke agent die drager is van de openbare macht dat de aan de Grondwet ontleende uitdrukking van « openbare macht » onder meer het leger bedoelt ; dat derhalve de onderofficieren van de militaire politie, welke ressorteren onder het leger, agenten van de openbare macht zijn in de zin van die wetbepaling ; Dat dit onderdeel van het middel naar recht faalt ;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat de ambtsuitoefening de nodige verplaatsing omvat om zich te begeven naar de plaats van de taakvervulling die deel uitmaakt van deze uitoefening of om ervan terug te keren ;

Overwegende dat het arrest, daar het beschouwt dat de toegesproken onderofficieren in de uitoefening van hun bediening waren op grond dat « zij per militair voertuig van patrouilledienst terugkwamen, wat een handeling is die tot hun bediening behoort », van de wet een juiste toepassing maakt ;

Dat dit onderdeel van het middel naar recht faalt ;

Wat het derde onderdeel betreft :

Overwegende dat dit onderdeel van het middel én in zover het kritiek uitbrengt op een uitlegging van de feiten door de feitenrechter én in zover het de miskenning van de bewijskracht van de verklaringen van de getuigen aanvoert, zonder nader te bepalen waarin deze miskenning bestaat, niet ontvankelijk is ;

Wat het vierde onderdeel betreft :

Overwegende dat een belediging tegen een beschermende agent tijdens de uitoefening van zijn bediening gericht een smaad is, afgezien van de oorzaak of de aard ervan ; dat de belediging in dergelijk geval noodzakelijkerwijs de achtbaarheid van het ambt krenkt ;

Dat dit onderdeel van het middel naar recht faalt ;

Overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is ;

Om die redenen ;

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiser in de kosten.

## HOF VAN CASSATIE

Vakantiekamer. — 20 juli 1971.

Wvd. voorzitter : Ridder J. Rutsaert.

Raadsheren : MM. G. Hallemans, A. de Vreese,

M. Châtel (verslaggever) en Th. Versée.

Advocaat-generaal : M. H. Lenaerts.

Advocaat : Mr. A. Houtekier.

### Getuige in strafzaken. — Aantekening van de verklaringen.

*De verplichting om aantekening te houden van de voornaamste verklaringen van de getuigen geldt niet voor de strafgerechten die uitspraak doen in hoger beroep.*

De Maeyer t./O. M.

Gelet op de bestreden arresten, op 19 oktober 1970 en 23 november 1970 door het Hof van beroep te Brussel gewezen ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van artikel 1319 van het Burgerlijk Wetboek ;

doordat het bestreden arrest van 19 oktober 1970 het hoger beroep door het openbaar ministerie ingesteld tegen het vonnis van de Correctionele rechtbank van Mechelen van 9 december 1969 (één rechter) ontvankelijk verklaart, en het bestreden arrest van 23 november 1970 hetzelfde door één rechter uitgesproken vonnis teniet doet ;

terwijl het door het openbaar ministerie ingestelde hoger beroep gericht was tegen het vonnis van de Correctionele rechtbank van Mechelen, op 9 december 1969 door drie rechters uitgesproken, zodat het bestreden arrest de in het middel ingeroepen bepaling schendt :

Overwegende dat uit de omstandigheid dat het beroepen vonnis door een kamer met één rechter zou zijn uitgesproken, de rechter in hoger beroep tot geen enkele gevolgtrekking is overgegaan ; dat de misslag welke hij aldus heeft begaan nopens de samenstelling van het gerecht dat het beroepen vonnis heeft uitgesproken, op het beschikend gedeelte van het arrest geen invloed heeft gehad ; dat het middel dan ook, bij gebrek aan belang, niet ontvankelijk is ;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 79, 155, 156, 175 en 211 van het Wetboek van Strafvordering, 1 van de wet van 13 mei 1955 houdende goedkeuring van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, ondertekend te Rome, en 6 van bedoeld verdrag, van het algemeen beginsel van de rechten van de verdediging, alsook van artikel 97 van de Grondwet ;

doordat het bestreden arrest van 23 november 1970 beklagde veroordeelt om de reden dat, uit het onderzoek voor het Hof van beroep gedaan, de betichtingen bewezen voorkwamen ;

terwijl : 1) noch in het zittingsblad van 9 november 1969, noch in het arrest zelf melding wordt gemaakt van de voornaamste verklaringen van De Maeyer Josepha, die gehoord werd, en in het zittingsblad van 9 november 199 alleen de verklaringen van Van der Meulen vermeld worden (schending van de artikelen 79, 155, 156, 175 en 211 van het Wetboek van Strafvordering en 6 van het Verdrag van Rome en van het algemeen beginsel van de rechten van de verdediging) ;

2) het onmogelijk is het wettelijk toezicht op het bestreden arrest uit te oefenen daar de inhoud van de verklaringen van De Maeyer Josepha, waarop het arrest nochtans steunt, niet gekend is, en de rechten van de verdediging van de beklagde alzo geschonden worden (schending van de artikelen 6 van het Verdrag en 97 van de Grondwet en van het algemeen beginsel van de rechten van de verdediging), zodat het arrest de in het middel ingeroepen bepalingen geschonden heeft :

Overwegende vooreerst dat uit artikel 10 van de wet van 1 mei 1849 blijkt dat de verplichting om aantekening te houden van de voornaamste verklaringen van de getuigen niet geldt voor de strafgerechten die uitspraak doen in hoger beroep ;

Overwegende verder en in zover het middel de miskenning inroep van de rechten van de verdediging, dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan, niet blijkt dat eiser de rechter in hoger beroep verzocht heeft hem akte te verlenen van de verklaringen welke door de in het middel vernoemde getuige werden afgelegd ; dat uit dezelfde stukken evenmin blijkt dat eiser de mogelijkheid niet werd gegeven bedoelde getuige te ondervragen of te doen ondervragen ;

Overwegende dat bij gebrek aan conclusie de strafrechter welke vaststelt dat de in de bewoordingen van de wet omschreven fetten bewezen zijn, zijn beslissing van veroordeling regelmatig motiveert en wettelijk rechtvaardigt en de gegevens niet hoeft te preciseren waaruit hij de schuld van de beklagde afleidt ; dat de rechter in hoger beroep, die in voormelde omstandigheden de bestreden beslissing heeft gewezen, aldus noch het wettelijk toezicht van het Hof onmogelijk heeft gemaakt, noch de rechten van de verdediging van eiser heeft miskend ;

Overwegende dat het middel derhalve niet kan worden aangenomen ;

En overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is ;

*Om die redenen,*

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiser in de kosten.

## HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

16e Kamer. — 19 april 1972.

Voorzitter : M. Van der Haegen (verslaggever).

Raadsheren : M.M. Lox en Vossen.

Openbaar Ministerie M. Leytens.

Advocaat : M. A. Vanderlenen.

**Openbare rechtsvordering. — Procureur des Konings. — Bevoegdheid — Gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke inrichtingen — Ontvankelijkheid.**

*De reglementering inzake de gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke inrichtingen is een materie welke onder de bevoegdheid valt van de arbeidsgerechten.*

*De vervolging wegens inbreuk op deze reglementering dient uitgeoefend te worden door de leden van het arbeidsauditoraat.*

*De openbare vordering ingesteld door de Procureur des Konings is niet ontvankelijk.*

O. M. t./ P.

P... Beklaagd van : te Gooik, kanton Sint-Kwintens Lenik van 1 april 1970 tot 18 juni 1971, minstens ;

Met overtreding van artikelen 1 en 849 van het algemeen reglement voor de bescherming van de arbeid, goedgekeurd door de Besluiten van de Regent van 11 februari 1946 en 29 september 1947 en gewijzigd door de K.B. van 28 februari 1963 en 7 september 1964 en met artikelen 2 en 6 van de wet van 5 mei 1888, zonder vergunning vanwege de bestuursoverheid een gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke inrichting voorzien bij hoofdstuk II van titel I van bovengemeld algemeen reglement opgericht, veranderd of verplaatst te hebben en deze in werking te hebben gebracht te weten een opslagplaats voor vuilnis.

Gezien de hogere beroepen ingesteld op :

— 20 januari 1972, door de beklagde,

— 20 januari 1972, door het Openbaar Ministerie, tegen het vonnis uitgesproken door één rechter op 13 januari 1972,

door de rechtbank van eerste aanleg van het arrondissement Brussel,

die, rechtdoende in correctionele zaken,

de betichting bewezen verklaart ;

Beklaagde veroordeelt tot een geldboete van 250 fr. + 290/10 = 7.500 fr. of een vervangende gevangenisstraf van een maand en tot de kosten van de openbare actie, bedragende 308 frank.

Overwegende dat de hogere beroepen regelmatig zijn naar vorm en termijn ;

Overwegende dat de telastelegging een inbreuk uitmaakt op de wetten of besluiten betreffende een materie die onder de bevoegdheid valt van de arbeidsgerechten, meer bepaald het algemeen reglement voor de bescherming van de arbeid;

Overwegende dat op grond van artikel 155 van het Gerechtelijk Wetboek de vervolgingen wegens inbreuk op deze wetten of besluiten dienen uitgeoefend te worden door de leden van het arbeidsauditoraat;

Overwegende dat de vervolgingen ter zake uitgeoefend werden door de Prokureur des Konings zodat de openbare vordering niet ontvankelijk is;

*Om deze redenen,*

*Het Hof,*

rechtdoende op tegenspraak;

Ontvangt de hogere beroepen;

Doet het bestreden vonnis teniet;

Wijzigend,

Verklaart de openbare vordering niet ontvankelijk;

Laat de kosten van de beide aanleggen ten laste van de Staat.

NOOT. — De bevoegdheidsverdeling tussen de parketten van de procureur des Konings en van de arbeidsauditeur leidt tot tegenstrijdige rechtspraak met betrekking tot de uitoefening van de openbare rechtsvordering (vergelijk: Gent, 30 april 1971, R.W. 1971-72, 1754, met noot J.R.R.).

Ten aanzien van de publieke vordering ingesteld wegens inbreuk op de wetgeving betreffende de gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke inrichtingen (Titel I van het Algemeen Reglement voor de arbeidsbescherming en wet van 5 mei 1888) beslist bovenstaand arrest dat enkel de leden van het arbeidsauditoraat ter zake bevoegd zijn op grond van artikel 155 van het gerechtelijk wetboek. Laatstbedoeld artikel bepaalt dat de openbare rechtsvordering door het arbeidsauditoraat en het arbeidsauditoraat-generaal uitgeoefend wordt indien de gepleegde inbreuk een wetgeving betreft over aangelegenheden welke tot de bevoegdheid van de arbeidsgerechten behoren (met uitzondering van samenloop of samenhang). Alleen de leden van het arbeidsparket kunnen dus de publieke vordering instellen voor overtredingen van het sociaal strafrecht.

Nu lijkt het voor de hand te liggen dat inbreuken op de voorschriften van het Algemeen Reglement voor de arbeidsbescherming tot het sociaal strafrecht behoren. Deze vanzelfsprekendheid is evenwel uitermate dubieus ten aanzien van sommige materies welke in het Algemeen Reglement werden ondergebracht, en meer bepaald, ten aanzien van de wettelijke reglementering betreffende de gevaarlijke ongezonde of hinderlijke inrichtingen (Titel I.A.R.). De bedoelde reglementering heeft immers rechtstreeks de openbare gezondheid en veiligheid, inzonderheid de burenhinder, tot voorwerp en niet de bescherming van de werknemers; zij behoort tot het type van de objectieve politiewetten en is als zodanig toepasselijk ook als de exploitant geen personeel te werk stelt. Hoewel zij in feite ook een beschermend effect heeft op de werknemers, verschilt zij hierin niet van andere wetten inzake milieubeheer en is dit effect niet van zulke aard, dat daarom alleen de strafbepalingen ervan tot het sociaal strafrecht moeten gerekend worden.

Aan deze beschouwingen, die ten nadele van de bevoegdheid van het arbeidsauditoraat uitvallen, dient evenwel een bestanddeel toegevoegd te worden, aangebracht door de wet van 30 juni 1971 betreffende de administratieve geldboeten toepasselijk in geval van inbreuk op sommige sociale wetten.

Wanneer een werkgever zich schuldig maakt aan overtreding van het Algemeen Reglement voor de arbeidsbe-

scherming beslist de arbeidsauditeur strafrechtelijk te vervolgen ofwel laat hij het aan het bestuur over een administratieve geldboete op te leggen (W.30.6.1971, art. 1,23° en art. 5 en 7). Geen enkel onderscheid wordt hierbij gemaakt ten aanzien van de onderscheiden titels of afdelingen van het Algemeen Reglement.

Het lijdt dus geen twijfel dat het arbeidsauditoraat door de wetgever bevoegd is verklaard om de publieke rechtsvordering in te stellen wegens inbreuk op de wetgeving betreffende de gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke bedrijven, voor zover de inbreuk gepleegd wordt door een werkgever, d.i. door een persoon die ingevolge een arbeidsovereenkomst een of meer werknemers in dienst heeft.

In andere gevallen nl. als de dader geen werkgever is, blijken geen overtuigende gronden te bestaan om tot de onbevoegdheid van het parket van de procureur des Konings te kunnen besluiten.

In de huidige stand van de positieve wetgeving beantwoordt de hierboven voorgestelde bevoegdheidsverdeling ten aanzien van de reglementering inzake gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke inrichtingen m.i. het best aan de algemene bevoegdheidstoewijzing zoals die o.m. door artikel 155 van het gerechtelijk wetboek geregeld is.

J. R. R.

## BURGERLIJKE RECHTBANK TE LEUVEN

2e Kamer. — 3 september 1971.

Voorzitter: M. J. Meulemans.

Rechters: MM. G. Coels en R. Decoux.

Advocaten: Mrs. Simonart (loco P. Ronse) en F. Nelis.

### Natrekking. — Schadeloosstelling. — Waterleiding. — Openbaar domein.

1. Wanneer de eigenaar van een onroerend goed het waterleidingsnet van de gemeente op eigen kosten verlengt tot aan zijn goed, en de gemeente achteraf het distributienet nog verder uitbreidt, hierbij gebruik makend van het stuk leiding gelegd door deze eigenaar, is de gemeente, op grond van art. 555 Burg. Wetb., aan deze eigenaar terugbetaling van de materialen en de arbeidslonen verschuldigd.
2. In zover de uitwerkselen van het eigendomsrecht van de gemeente niet indruisen tegen de bestemming van de grond voor het algemeen nut, is het eigendomsrecht van de gemeente het gemeenrechtelijke eigendomsrecht, waarop art. 555 Burg. Wetb. van toepassing is.
3. De gemeenteraad kan een beslissing van de burgemeester, waartoe deze niet bevoegd is, stilzwijgend bekrachtigen.

R. De Rouck t./ Gemeente Ottenburg.

Overwegende dat aanlegger eigenaar is van onroerende goederen gelegen te Ottenburg; dat hij deze goederen op eigen kosten aansloot op het waternet van de gemeente; dat verweerster zijn leiding vervolgens gebruikte om haar waternet uit te breiden;

Overwegende dat aanlegger op grond van artikel 555 van het Burgerlijk Wetboek de terugbetaling vordert van de materialen en de arbeidslonen die hijzelf moest betalen;

Overwegende dat verweerster ten onrechte beweert dat artikel 555 van het Burgerlijk Wetboek terzake niet van toepassing kan zijn om reden dat de leiding loopt over goederen toebehorend aan het openbaar domein;

Overwegende dat voor zoveel de uitwerkselen van het

eigendomsrecht van de gemeente niet indruisen tegen de bestemming van de grond voor het algemeen nut, het eigendomsrecht van de gemeente dat recht is van het Burgerlijk Wetboek waarop artikel 555 dus wel van toepassing is;

Overwegende dat terzake de toestemming om de leiding aan te leggen niet gegeven werd door de bevoegde instanties; dat deze werken enkel mits toestemming van de burgemeester uitgevoerd werden;

Overwegende dat hieruit nochtans niet mag worden afgeleid dat verweerster het recht zou hebben deze werken te behouden en te gebruiken zonder vergoeding;

Overwegende dat uit het feit dat de gemeente zelf zich niet heeft verzet tegen de verlenging der waterleiding maar ze daarentegen zelf gebruikt voldoende blijkt dat ze stilzwijgend haar toestemming gaf tot die verlenging; dat zij zich trouwens enkel zou kunnen wenden tot de burgemeester indien hij een fout zou begaan hebben doch geen toelating kan weigeren aan aanlegger die zoals blijkt uit de neergelegde stukken te goeder trouw heeft gehandeld;

Overwegende dat verweerster dientengevolge bij toepassing van artikel 555 van het Burgerlijk Wetboek aan aanlegger de waarde van de materialen en het arbeidsloon moet vergoeden; dat deze waarde zijnde in totaal 51.736 frank niet betwist wordt.

*Om deze redenen,*

*De rechtbank,*

Verklaart de vordering ontvankelijk en gegrond;

Veroordeelt verweerster te betalen aan aanlegger de som van 51.736 fr. met de vergoedende intresten sedert de datum der in morastelling, zijnde 1 mei 1962, de gerechtelijke intresten en de kosten begroot tot op heden voor aanlegger op 1.131 fr. voor de dagvaarding, 875 fr. voor de rolzetting en 1.500 fr. als rechtsplegingsvergoeding;

Laat de voorlopige tenuitvoeruitlegging van dit vonnis toe.

NOOT. — 1) In bovenstaande zaak had eiser een huis gebouwd langs een stuk weg, niet voorzien van waterleiding. Hij had aan de burgemeester om toestemming verzocht om de bestaande waterleiding, op eigen kosten, tot aan zijn huis, door te trekken; de burgemeester had op de brief zijn handtekening gezet, voorafgegaan door de vermelding: voor akkoord. Na verloop van tijd besluit de gemeente het bestaande waterleidingsnet, gelegen aan die weg, uit te breiden en maakt daarbij vanzelfsprekend gebruik van het stuk leiding dat eiser aangelegd had. Eiser keert zich daarop tegen de gemeente en vordert, zich steunend op art. 555 B.W., terugbetaling van de door hem gedane kosten. De rechtbank willigt deze eis in. Tegen het vonnis werd geen beroep ingesteld.

2) De door de rechtbank aan deze betwisting gegeven oplossing kan om meer dan één reden niet bijgetreden worden.

Er wordt allereerst gesteld dat het feit dat de weg en de daarin aangelegde waterleiding tot het openbare domein behoren, bedoelde goederen niet aan de gewone burgerrechtelijke eigendomsregeling onttrekt voor zover deze regeling verenigbaar is met de bijzondere bestemming van het openbaar domein. De rechtbank stelt vast, dat er geen zodanige onverenigbaarheid is, zodat art. 555 B.W. toepassing kan vinden. (Vgl. Cass. 11 september 1964, R.W., 65-66, kol. 494; J.T., 1965, 213; Cass. 6 december 1957, Pas., 1958, I, 366; Rev. adm., 1959, 109, waarbij wordt aangenomen dat erfdienstbaarheden mogen gevestigd worden op goederen behorend tot het openbaar domein, op voorwaarde dat zij niet onverenigbaar zijn met de openbare bestemming van deze goederen).

De stelling evenwel dat het recht dat de overheid heeft op het openbaar domein, het gewone burgerrechtelijke eigendomsrecht is — (onder voorbehoud van de speciale bestemming van het openbaar domein) —, wordt door de vigerende rechtsleer niet meer als zodanig aanvaard. Terzake stelt zij dat de goederen van het openbaar domein onttrokken zijn aan de gewone burgerrechtelijke eigendomsregeling (zie: Cambier Cyr, Droit administratif, Brussel, 198, p. 430 e.v.; Wigny, Principes généraux de droit administratif, n° 301 e.v., p. 219; Buttgenbach, Manuel de droit administratif, Brussel, Larcier, 1966, n° 398 e.v., p. 393; Dembour, Droit administratif, 1970, n° 268 e.v., p. 351; G. Dor et J. Dembour, « Le domaine public, le domaine privé, les servitudes légales d'utilité publique », n° 82, in Les Nouvelles, Lois politiques et administratives, t. IV), hoezeer oneens zij het overigens ook zijn betreffende de juiste inhoud en draagwijdte van het begrip openbaar domein. Uit de rechtspraak van het Hof van Cassatie kan men trouwens slechts afleiden dat de goederen van de overheid in principe tot het privaats domein behoren en niet dat ook de openbare domeinggoederen in regel onderworpen zijn aan de eigendomsregeling van het B.W.; in ieder geval laten bovengenoemde cassatiearresten een dergelijke conclusie van algemene aard niet toe.

De door de rechtbank gevolgde stelling leidt ertoe dat de goederen van het openbaar domein geen aanspraak kunnen maken op een voldoende bescherming, bescherming die juist de bestaansreden is van de eigen regeling voor goederen van het openbaar domein.

3) De toepassing van de regel van het eigen statuut van het openbaar domein op dit geval leidt ertoe dat de door eiser aangelegde waterleiding, door het enkele feit van het aanleggen ervan, deel is gaan uitmaken van het openbaar domein; de aanlegger verliest ipso facto het eigendomsrecht op de gebruikte materialen, zonder dat een beroep moet gedaan worden op het mechanisme van het recht van natrekking, zoals geregeld bij art. 551 e.v. B.W. (zie over het recht van natrekking, De Page, Traité Élémentaire de Droit Civil Belge, t. VI, n° 40 e.v.; deze auteur stipt nog aan dat het recht van natrekking niet door één partikulier tegen de overheid kan worden ingeroepen voor goederen behorende tot het openbaar domein: o.c., n° 78; zie ook Luik, 7 december 1923, B.J., 1924, 198 en Giron, Dictionnaire de droit administratif et de droit public, Verbo « Domaine public », n° 4, blz. 308: « Les biens qui dépendent du domaine public échappent à toute appropriation privative, à toute conquête individuelle, par le motif qu'ils sont affectés à l'utilité générale. Mais ce principe, qui les met à l'abri des usurpations des particuliers, n'est pas susceptible d'être retourné contre l'Etat lui-même »).

Het tegengestelde beweren zou ertoe leiden dat goederen, die aan partikulieren toebehoren, deel kunnen uitmaken van het openbaar domein. Welnu, een dergelijke stelling is in strijd met de vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie; over de motivering van deze rechtspraak hoeft hier niet verder uitgeweid te worden (Zie Cass. 30 januari 1865, Pas., 1865, I, 280; zie nochtans Raad van State, arrest Deby, nr. 11.937; Dor et Dembour, o.c., n° 24, p. 55).

4) Zelfs als men aanneemt dat art. 555 B.W. terzake toepassing kan vinden, dan nog volstaat de verdere redenering van het vonnis niet om de beslissing ervan te dragen.

De toestemming tot het aanleggen van de waterleiding was door de burgemeester gegeven; niet de burgemeester, maar wel het college van burgemeester en schepenen is bevoegd om deze toestemming te geven (art. 90, 10° Gem. W.). De uitgevoerde werken waren zonder enige geldige toestemming gebeurd en vertoonden dus een zuiver feitelijk karakter.

Het had de gemeente vrijgestaan wegneming van de onregelmatig aangelegde leiding te vorderen, plus vergoe-

ding voor de eventueel aan het wegdek aangerichte schade.

In het vonnis wordt gesteld dat, ten eerste, het gemeentebestuur, door later de waterleiding door te trekken, impliciet de onregelmatigheid van de door de burgemeester gegeven toestemming gedekt heeft; bovendien beschouwt de rechtbank dat de onregelmatigheden van de door de burgemeester verleende toestemming niet aan de eiser kan worden tegengeworpen, maar hoogstens aan de gemeente een vordering geeft tegen de burgemeester. Het lijkt wel alsof de rechtbank hier de leer van de schijnverteenwoordiging heeft toegepast. Het is evenwel duidelijk dat deze leer hier geen toepassing kan vinden: de bevoegdheid van de burgemeester wordt bepaald door de wet (die iedereen verondersteld wordt te kennen) en niet door een privaats- of handelsrechtelijke volmacht waarvan de partijen vrij de voorwaarden kunnen bedingen; bovendien treedt de burgemeester op als vertegenwoordiger van het algemeen (i.e. gemeentelijk) belang, dat grotere bescherming behoeft dan het partikulier belang van een mandant. Evenmin kan steun gevonden worden in de theorie van de noodambtenaar. De feitelijke voorwaarden immers opdat deze theorie toepassing zou kunnen vinden, zijn hier niet aanwezig (zie voor een formulering van deze voorwaarden: Cass., 11 juni 1953, Arr. Cass., 1953, 688; Pas., 1953, I, 787; hier wordt tevens gesteld dat het het beginsel van de continuïteit van de openbare dienst is, dat aan deze theorie ten grondslag ligt). Ter zake moet dus gesteld worden dat de onregelmatig gegeven toestemming in geen geval aan de gemeente kan tegengeworpen worden, maar hoogstens aan eiser een vorderingsrecht ex. 1382 B.W. tegen de burgemeester had kunnen geven.

Ook de eerste overweging, namelijk dat het gemeentebestuur impliciet, door te beslissen de waterleiding door te trekken, zijn goedkeuring verleend heeft aan de onregelmatig door de burgemeester gegeven toestemming, kan bij een dieper onderzoek niet staande gehouden worden.

Dienaangaande heeft de Raad van State duidelijk gesteld «dat de bekrachtiging door de bevoegde overheid van een door een onbevoegde overheid genomen maatregel niet tot gevolg kan hebben dat de begane onregelmatigheid wordt goedge maakt» (Raad van State, 8 oktober 1970, arrest Dupont, nr. 14.291; Zie ook: Cass., 3 februari 1890, Pas. 1890-1891, I, 77).

Derhalve kan de vraag gesteld worden of de rechtbank, ook niet had moeten nagaan of deze bekrachtiging wel op wettelijke wijze tot stand was gekomen, en of zij niet, bij toepassing van art. 107 Grondwet, had moeten weigeren genoemde beslissing de uitwerking te laten hebben die zij haar toekent, namelijk een geldige bekrachtiging te zijn van een eerder gegeven onregelmatige toestemming.

Bovendien blijkt uit niets dat het gemeentebestuur zelf bewust was van deze implicatie van zijn beslissing; m.a.w. er was zelfs geen impliciete goedkeuring. Een dergelijke goedkeuring veronderstelt dat men de bedoeling had dergelijke goedkeuring te geven, zelfs al is deze bedoeling niet uitgedrukt; van dergelijke bedoeling is hier evenwel geen enkel bewijs.

5. Maar ook al neemt men aan dat het B.W. in casu van toepassing is; ook al aanvaardt men dat de gemeente op stilzwijgende wijze de onregelmatige toestemming gedekt heeft en dat de rechtbank art. 107 Gw. op juiste wijze heeft toegepast, dan nog blijft de vraag open waarom het aanbod van eiser, om de werken op eigen kosten uit te voeren, uiteindelijk zonder waarde blijkt. Als men dan toch aanneemt dat de gemeente de toestemming van de burgemeester goedgekeurd heeft, moet men ook aannemen, dat die goedkeuring gegeven werd onder hetzelfde voorbehoud, nl. dat de kosten ten laste van de eiser zouden blijven.

Er mag hier gewezen worden op het bedenkelijke ervan, zo dit vonnis navolging zou vinden. Op grond van deze redenering immers zouden de gemeenten verplicht kunnen worden tot terugbetaling van door verkavelaars gedane kosten voor de uitrusting van de verkavelde gronden: de gebruikelijke voorwaarde, dat de uitrustingswerken op kosten van de verkavelaars moeten geschieden, en daarna kosteloos aan de gemeente moeten worden overgedragen, zou dus waardeloos blijken. De hypothese is namelijk identiek aan bovenstaand geval, en dus logischerwijze onderworpen aan dezelfde rechtsregeling.

#### 6. Tenslotte nog een drietal opmerkingen:

a) Art. 555 B.W. kan alleen toegepast worden, zo de werken zonder toestemming van de eigenaar zijn uitgevoerd. Aangezien de rechtbank aanvaard heeft, dat voor de werken geldige toestemming bekomen was, had zij de eis, voor zover gegrond op art. 555 B.W., moeten afwijzen, om reden dat eiser eigenaar gebleven was van de werken en er geen natrekking had plaatsgevonden (zie De Page, *Traité Élémentaire de Droit Civil Belge*, t. V, n° 71 in fine en de in voetnoot geciteerde rechtspraak).

b) Het is interessant onderhavig geval even te toetsen aan het gelijkheidsbeginsel, meer bepaald aan het beginsel van de gelijkheid der burgers tegenover de openbare lasten (Zie hierover meer uitgebreid: Suetens L.P., *Algemene rechtsbeginselen en beginselen van behoorlijk bestuur in het Belgisch administratief recht*, T.B.P., 1970, p. 379 e.v.). We vinden dit beginsel neergelegd in de befaamde schoorsteen- en kanaalarresten van het Hof van Cassatie van 6 april 1960 (Pas., 1960, I, 915). Men zou het als volgt kunnen formuleren, dat de lasten voortvloeiend uit door de overheid uitgevoerde werken niet op onevenredige wijze op de burgers mogen drukken, m.a.w. het gelijkheidsbeginsel is dan alleen gerespecteerd, wanneer de lasten op gelijke wijze op alle betrokken burgers drukken. Bij onderzoek van onderhavig geval vanuit deze optiek zou men op het eerste gezicht geneigd zijn aan te nemen dat het gelijkheidsbeginsel niet geëerbiedigd is geweest: immers, de last van het aanleggen van de waterleiding drukt zwaarder op de burger die deze op eigen kosten heeft aangelegd dan op de burgers, die zulks niet hebben moeten doen. Bij ontleding van de rechtspraak van de Raad van State aangaande het gelijkheidsbeginsel blijkt evenwel dat het beginsel niet inhoudt dat diegenen op wie de wet juist is toegepast, zich kunnen beroepen op een vergissing of onregelmatigheid door een administratieve overheid in gelijke gevallen begaan (Raad van State, 3 december 1963, Delbaen en cons., n° 10.307).

Toegepast op dit geval leidt dit tot de conclusie dat de beslissing van de gemeente om terecht of ten onrechte zelf op eigen kosten de waterleiding door te trekken, geen vorderingsrecht geeft aan de burgers die een stuk waterleiding op eigen kosten hebben aangelegd.

Ook een typering van de aan het geding ten grondslag liggende rechtsverhouding als een concessie of vergunning op het wegdomein, vermag niet tot de door de rechtbank aanvaarde oplossing te leiden.

Regelmatig toegestane wegvergunningen en concessies zijn steeds herroepbaar, om redenen van algemeen belang, waarbij nog op te merken valt dat bij herroeping van vergunningen geen schadevergoeding verschuldigd is (Wastiels, *Openbare wegen*, Brugge, Die Keure, 1971, nr. 39 in fine, blz. 36).

Rechtsleer en rechtspraak aanvaarden dat slechts in geval van concessie de concessiehouder aanspraak kan maken op schadevergoeding bij overheidsdaden die de uitbating van de concessie eenzijdig wijzigen, bemoeilijken of beëindigen. (G. Dor et J. Dembour, *Domaine Public, Domaine Privé, Les servitudes d'utilité publique*, in *Les Nouvelles*, t. IV, n° 198 en de daar geciteerde rechtsleer en

rechtspraak) en dan nog alleen maar als in het lastenko-  
hier schadevergoeding niet uitdrukkelijk uitgesloten werd.

Het spreekt echter vanzelf dat alleen regelmatig verleende concessies tot schadevergoeding aanleiding kunnen geven. Zou men in dit geval een concessie menen te ont-  
waren, dan is zij alleszins aangetast door een nietigheid, wegens het niet-naleven van de wettelijke vorm- en grond-  
vereisten (Zie G. Dor et J. Dembour, o.c. n° 200 bis ; Répertoire Pratique de Droit Belge, verbo « Concession », nrs. 35 en 143).

Niet-naleving van de grondvereisten zoals in casu ge-  
beurd is, aangezien de beslissing van een onbevoegde over-  
heid uitging (Zie Répertoire Pratique de Droit Belge, l.c., nr. 35), leidt alleszins reeds tot absolute nietigheid. De stelling van het Répertoire evenwel dat miskenning van de vorm-  
vereisten slechts aanleiding geeft tot een relatieve nietig-  
heid (Renard en Vieujean, Nullité, inexistence et annula-  
bilité en droit civil Belge, Annales de la faculté de droit de Liège, 1962, blz. 277 ; G. Suetens-Bourgeois : De ver-  
houding meerderheid-minderheid in de naamloze ven-  
nootschap, nrs. 430 en 431, blz. 260-261). Het is duidelijk dat in dit geval de afwezigheid van de vervulling van  
vormvereisten reeds een absolute nietigheid met zich mee-  
brengt.

Aldus is de door de burgemeester verleende toestem-  
ming, ook als concessie beschouwd, aangetast door een  
absolute nietigheid en kan zij als zodanig aan de betrok-  
ken partikulier geen vorderingsrecht geven.

Marc Boes

Assistent, Afdeling Publiekrecht,  
Instituut voor Administratief Recht, K.U.L.

## ARBEIDSRECHTBANK TE BRUSSEL

12° Kamer. — 5 mei 1972.

Voorzitter : M. Piet Declerck.

Rechters in sociale zaken : M. Pauwels en Rosselle.

Auditeur : M. Roex, eerste-substituut.

Advocaat : Mr. Ketsman.

### Werknemerspensioenen. — Beroepsloopbaan. — Gelijkgestelde periodes. — Voorlopige hechtenis. — Eerherstel.

*Voorlopige hechtenis kan ingevolge art. 34 van het Koninklijk Besluit van 21 december 1967 slechts met een periode van activiteit worden gelijkgesteld wanneer zij niet door een veroordeling werd opgevolgd.*

*Eerherstel heeft niet tot gevolg dat hierdoor aan de vereisten van artikel 34 wordt voldaan.*

L... t. / Rijksdienst voor Werknemerspensioenen.

Overwegende dat de eis strekt tot de erkenning van het recht van eisende partij op een ouderdomspensioen in het stelsel der werknemers voor de periode 1946 — 1949...;

Overwegende dat eiser van 1946 tot 1948 in hechtenis werd gehouden op grond van feiten waarvoor hij op 19 juni 1947 door de Krijgsraad te Gent werd veroordeeld ;

Overwegende dat artikel 34 paragraaf 1, J van het Koninklijk Besluit van 21 december 1967 de periodes van inactiviteit die voortvloeien uit een voorlopige hechtenis ingevolge een feit waarvoor betrokkene geen veroordeling heeft opgelopen, gelijkstelt met een arbeidsperiode voor de berekening van de beroepsloopbaan in het raam van de regeling van de werknemerspensioenen ;

Overwegende dat eiser aanvoert dat hem op 13 december 1955 door de Kamer van Inbeschuldigingstelling van

het Hof van Beroep van Gent voor deze veroordeling eerherstel werd verleend ;

dat het redelijk kan geacht worden dat een veroordeelde geen nadeel ondervindt bij de vaststelling van zijn ouderdomspensioen, aangezien « het doel van het eerherstel is ; de volledige reclassering van de veroordeling te bevorderen... » (Vanhoudt en Calewaert : Belgisch Strafrecht, deel III nr. 2110) ;

« qu'il paraît sage de conserver à la réhabilitation sa pleine signification morale d'institution destinée à maintenir dans le cœur des condamnés — de ceux du moins, dont la conscience aura gardé certaine délicatesse (sic) — quelque espoir de retour à l'estime des hommes ». (Vouin in Rev. de Droit Pénal et de Criminologie 1954 p. 708) ; « ... voor de toekomst de gevolgen van zijn verkeerde handeling op te heffen ». (Pand, belges, Verbo Réhabilitation pénale, numéro 1) ;

Overwegende dat de thans geldende wetgeving inzake werknemerspensioenen de gerehabiliteerde evenwel niet de mogelijkheid biedt om retroactief de periode van hechtenis te regulariseren om op die wijze de weerslag ervan op het rust- en overlevingspensioen op te vangen ; dat de weigering van een pensioen voor de betwiste periode overigens geen rechtstreeks gevolg is van de veroordeling maar wel van het feit dat betrokkene niet was tewerkgesteld ;

Overwegende dat de veroordeling van eiser in 1947 door het eerherstel niet ongedaan gemaakt wordt ; dat luidens artikel 643 van het Wetboek van Strafvordering « eerherstel voor het toekomende in de persoon van de veroordeelde alle gevolgen van de veroordeling doet ophouden » maar de veroordeling zelf niet met terugwerkende kracht teniet doet, evenmin als het de straf ongedaan wil maken ; voorwaarde om eerherstel te bekomen is overigens dat eerst de straf werd uitgevoerd (Strafwetboek artikel 622) ;

dat het derhalve onjuist is te beweren dat betrokkene ingevolge eerherstel geacht wordt geen veroordeling te hebben opgelopen ;

Overwegende dat hogervermelde beschikking van stricte interpretatie is, dat bijgevolge de periode van 1946-1948 door eiser doorgebracht in voorlopige hechtenis ingevolge feiten waarvoor hij wel degelijk een veroordeling heeft opgelopen, in de huidige stand van de wetgeving inzake werknemerspensioenen — niet kan worden gelijkgesteld met een periode van tewerkstelling ;

*Om deze redenen,*

*De arbeidsrechtbank,*

gehoord in openbare terechtzitting de heer Roex, Eerste-Substituut van de Arbeidsauditeur, in zijn mondeling en eensluidend advies ;

rechtsprekende op tegenspraak, alle meer uitgebreide of met deze strijdige conclusies als ongegrond of niet pertinent verwerpend ;

verklaart de eis ontvankelijk doch ongegrond.

## ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE HASSELT

Voorzitters : M. Schroe, Voorzitter der Arbeidsrechtbank,

M. Kranzen, Voorzitter Rechtbank van Eerste Aanleg,

M. Pexsters, Voorzitter der Rechtbank van

Koophandel,

Procureur des Konings : M. Gielen.

10 april 1972.

### Bevoegdheid. — Art. 630 G.W.B. — Art. 624 G.W.B. — Territoriale bevoegdheid.

*Art. 630 G.W.B. vormt een geheel.*

*Art. 630, laatste lid, is dus slechts van toepassing op de gevallen in het eerste alinea vermeld.*

*Ten onrechte verwees de eerste rechter de zaak naar de arrondissementsrechtbank, bij verstek tegen verweerder, omdat de territoriale bevoegdheid in dit geval bepaald werd door art. 624 G.W.B.*

N.V. Modern Asfalt t./ Vanderheyden.

Bij exploit van deurwaarder Van der Elst van Maasmechelen van 8.1.1972 heeft eiseres verweerder laten dagvaarden voor het vrederecht van Hasselt, eerste kanton in betaling van een faktuur van 9.952 frank met intresten en kosten.

Verweerder was woonachtig te Dilsen, kanton Maaseik.

Op de inleidende zitting van het vrederecht op 1.2.1972 verscheen verweerder niet, en vroeg eiseres de verzending van de zaak naar de arrondissementsrechtbank, hetgeen bij vonnis van dezelfde datum gebeurde.

Uit het dossier blijkt nergens, dat er ter zake sprake is van een territoriale bevoegdheid van dwingend recht voorzien bij artikel 627 tot en met 629 G.W., of bij artikel 631 tot en met 633 G.W. Enkel artikel 624 G.W. is ter zake toepasselijk, dat niet van dwingend aard is.

Terzake is dan ook artikel 630 derde lid G.W. niet toepasselijk, vermits dit enkel van toepassing is in de gevallen voorzien door artikel 630 eerste lid G.W. en met dit eerste en het tweede lid een geheel vormt.

De verweerder, die niet verschijnt, wordt dan ook niet geacht de bevoegdheid van de rechter, voor wie de zaak aanhangig is, af te wijzen, wanneer de territoriale bevoegdheidsregels van artikel 624 G.W. van toepassing zijn;

De vraag van eiseres, om de zaak te verzenden naar de arrondissementsrechtbank, mocht dan ook bij gebrek aan een betwisting van bevoegdheid niet worden ingewilligd, en evenmin kon de vrederechter van Hasselt, eerste kanton, de zaak ambtshalve naar de arrondissementsrechtbank verwijzen, omdat artikel 624 G.W. noch van openbare orde, noch van dwingend recht is.

Het vrederecht van Hasselt, eerste kanton, was dan ook bevoegd, om over het geschil uitspraak te doen, en de zaak dient terug naar het vrederecht van Hasselt, eerste kanton, verwezen.

De artikelen 2-30 tot 37 van de wet van 15 juni 1935 op het taalgebruik in gerechtszaken werden toegepast.

*Op deze gronden,*

Beslist de arrondissementsrechtbank, bij verstek tegen eiser en verweester, na de Heer Gielen, procureur des Konings, gehoord te hebben in de lezing van zijn schriftelijk advies ter openbare terechtzitting van 13 maart 1972, en na er over te hebben beraadslaagd, dat de zaak behoort tot de bevoegdheid van het vrederecht Hasselt, eerste kanton.

Dienvolgens verwijst zij de zaak terug naar dit vrederecht.

Zij voegt de kosten van het incident bij de zaak ten gronde.

## RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE KORTRIJK

1e Kamer. — 4 december 1969.

Voorzitter : M. J. Meerseman.

Referendaris : M. M. Vandekerckhove.

Advocaten : Mrs. A. Van Tijnghem en  
J. de Schaepmeester.

**Wisselbrief en Orderbletje. — Vermelding van het fonds tot betalen. — Gevolg.**

*Wettelijk moet de betalingsopdracht in een wissel onvoorwaardelijk zijn.*

*Wanneer op de wissel de reden tot betalen door de betrokkene wordt aangeduid door de trekker, wordt daardoor het onvoorwaardelijk karakter aan de trekking van de wissel of ontnomen of aangetast, daar krachtens de titel de verbintenissen van de partijen afhankelijk zijn gemaakt van de geldigheid en de draagkracht van de causale rechtsverhouding. In zulk geval kan de betrokkene - acceptant zich altijd op de onderliggende overeenkomst beroepen.*

N.V. Cobar Electronic t./Boulanger.

Gezien de daging van 17 oktober 1969, waarbij de NV jegens verweerder de betaling vordert van 78.469 F met de gerechtelijke rente, de verwijlsrente à 7 % sinds de datum van de protesten, 347 F protestkosten, de kosten van het geding en de rechtsplegingsvergoeding;

Gehoord de partijen in haar middelen en besluiten;

Overwegende dat de verweerder de plaatselijke bevoegdheid van deze rechtbank van koophandel betwist betogend dat hij te Luik woont, de daging gesteund is op acceptatiewissels en de NV niet gerechtigd is om de bevoegdheidskeuze van de facturen ter zake in te roepen;

dat hier immers niet de contractuele verhoudingen spelen spruitend uit de onderliggende overeenkomst maar enkel de contractuele verhoudingen, spruitend uit de cam-biaire verbintenis die een abstracte verbintenis is;

Overwegende dat de NV niet akkoord gaat met de voormelde juridische stelling van de verweerder;

Overwegende dat hij een normale wettelijke wisselbrief, dus een niet-genormaliseerde, de volgende regelen m.b.t. de plaatselijke bevoegdheid gelden:

is bevoegd de rechtbank:

a) van de woonplaats van de acceptant (art. 39 wet op de bevoegdheid),

b) van de plaats waar de verbintenis is ontstaan (handtekening) of moet uitgevoerd worden (gedomicilieerde wisselbrief) d.i. betaald worden (art. 42 wet op de bevoegdheid en art. 2, 3de lid wisselwet), tenzij tegenstrijdig beding in de wisselbrief (art. 4 en 27 wisselwet (Fontaine, nrs. 1272 en volg.; R.P.D.B., V° Compét. nr. 1541; V° Traite, nr. 858 en nr. 895; Hof, Gent, 4 nov. 1899, Pas. 1900, II 148);

Overwegende echter dat hier twee genormaliseerde wisselbrieven voorliggen;

Overwegende dat de betalingsopdracht in een wissel wettelijk onvoorwaardelijk moet zijn, en er in die zin betwistingen zijn gerezen in verband met de « genormaliseerde » wisselbrief;

Overwegende dat de wissels ter zake aangeven: « waarde in vertegenwoordiging T.V. volgend facturen van 31 januari en 31 maart 1969, hetgeen geen valutabeding is of vermelding van de genoten waarde daar dergelijk beding de betrekking tussen de trekker en de nemer beheerst maar een provisiebeding of vermelding van het fonds tot betalen, waardoor de reden tot betalen door de betrokkene wordt aangeduid door de trekker;

Overwegende dat onder de oude wetgeving de feiten-rechter in dergelijk geval souverain mocht oordelen dat de wissel enkel een delegatieovereenkomst uitmaakte, zodat het bedrag slechts verschuldigd was in de mate waarin de onderliggende verhouding schuld uitwees (Cass., 13 dec. 1897, Pas. 1898, I, 43);

dat bij de nieuwe wet de partijen daardoor bij het trekken, het onvoorwaardelijk karakter aan de trekking van de wissel hebben of ontnomen of aangetast daar krachtens de titel hun verbintenissen afhankelijk zijn gemaakt van de geldigheid en de draagkracht van de causale rechtsverhouding;

dat in dergelijk geval de betrokkene-acceptant altijd de onderliggende overeenkomst kan inroepen;

dat bovendien iedere partij de middelen of weren kan

aanwenden spruitend uit het wisselpapier zelf, vermits dit papier de inhoud van de cambiaire overeenkomst behelst ;

Overwegende dat de eisende NV uit dien hoofde verwijst naar de onderliggende overeenkomst waar bevoegdheidskeuze is gedaan voor de rechtbank te Kortrijk, feit dat door de verweerder niet wordt ontkend ;

Overwegende dat ten gronde geen opmerkingen worden gemaakt ;

*Om deze redenen,*

*De rechtbank,*

alle andere besluiten afwijzend,

Verklaart zich plaatselijk bevoegd ;

veroordeelt verweerder om aan de NV te betalen (...)

## RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE BRUSSEL

24e Kamer. — 5 januari 1972.

Rechter-Kamervoorzitter : M. Hacken.

Rechters in handelszaken : MM. Van Hoorick en Van Ham.

Advocaten : Mrs. P. Valvekens, J.M. De Smet  
en J. Brasseur.

1. **Ongeval op de binnenkoer van een slachthuis. — Loskomen van een stier. — Aansprakelijkheid van de koedrijver, die het dier onder zijn bewaking heeft na de weging, op grond van artikel 1385 B.W.**
2. **Een koedrijver is geen aangestelde van de eigenaar van het dier in de zin van artikel 1384 B.W.**

1. *Op de binnenkoer van het slachthuis te Anderlecht werd, ingevolge het loskomen van een stier, een personenwagen beschadigd. De eigenaar van de stier, evenals de koedrijver, die het dier onder zijn bewaking had, werden op grond van art. 1385 gedagvaard om een solidaire veroordeling te horen uitspreken. Na de weging van het dier bevindt zich dit onder de bewaking van de koedrijver.*

2. *Een koedrijver mag niet aangezien worden als een aangestelde van de eigenaar van het dier in de zin van artikel 1384 B.W., zodat de eis tegen de eigenaar in deze hoedanigheid gericht niet gegrond is.*

Deurinck t./ Van den Meersche.

Overwegende dat de vordering strekt tot de veroordeling van verweerders solidaire of in solidum of van de ene verweerder bij gebrek aan de andere, de som van 3.450 frank te betalen ten titel van herstelling van de schade die eiser verklaart op de binnenkoer van het slachthuis te Anderlecht aan zijn personenwagen Mercedes op 23 april 1969, omstreeks 12 uur, te hebben geleden ingevolge het loskomen van een stier ; dat eiser zijn vordering steunt op art. 1385 van het Burgerlijk Wetboek en tegen eerste verweerder in hoedanigheid van eigenaar van de stier, en tegen tweede verweerder in hoedanigheid van koedrijver richt ; dat in ieder geval eerste verweerder verantwoordelijk zou zijn daar tweede verweerder voor rekening van eerste verweerder handelde of moest handelen ;

Overwegende dat eerste verweerder de vordering betwist omdat hij de stier niet onder zijn bewaking had ;

Overwegende dat tweede verweerder de vordering betwist daar hij slechts over het dier beschikt na de weging en niets bewijst dat het ongeval zich voordeed na de weging ;

Overwegende dat eerste verweerder in de aangifte aan zijn verzekeraar uitgelegd heeft dat de stier door zijn begeleider naar de slachtvloer moest gebracht worden ; dat hij

bij het ongeval niet tegenwoordig was ; dat de begeleider hem zou geantwoord hebben : « Ze moeten hun auto's maar op de parking plaatsen — voor zo'n bagatel geef ik mijn assurantie niet » ; dat volgens een eerste onderzoek van de inspecteur van de verzekeraar van eerste verweerder het ongeval zou gebeurd zijn toen na de weging de stier begeleid door tweede verweerder voorbij de Mercedes kwam ; dat in een tweede onderzoek de inspecteur laat opmerken dat uit zijn gesprekken met verweerders moeilijk kon worden uitgemaakt of het ongeval zich vóór of na de weging voordeed ; dat eerste verweerder aan tweede verweerder opdracht gegeven had het dier op te zoeken, dit laatste achter in het slachthuis weergevonden werd en met veel moeite tot bij de afmaker Hutse kon worden gebracht, wat laat veronderstellen dat het ongeval na de weging gebeurde ;

Overwegende dat de elementen die voorafgaan door tweede verweerder niet in het bijzonder tegengesproken worden en in de gegeven omstandigheden op voldoende wijze mag worden vermoed dat het ongeval plaats had toen het dier zich onder de juridische bewaking van tweede verweerder bevond ;

Overwegende dat tweede verweerder geen aangestelde van eerste verweerder, in de zin van artikel 1384 van het Burgerlijk Wetboek, was ;

Overwegende dat de eis gericht tegen eerste verweerder bijgevolg als ongegrond dient te worden afgewezen ; dat de eis gericht tegen tweede verweerder dient te worden ingewilligd ;

*Om deze redenen,*

*de Rechtbank,*

Gelet op de artikels 4 en 37 van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken ;

Verklaart de eis gericht tegen eerste verweerder ontvankelijk doch ongegrond ;

Wijst eiser van zijn vordering, gericht tegen eerste verweerder, af en veroordeelt hem tot de kosten, heden begroot op 500 fr. ;

Verklaart de eis gericht tegen tweede verweerder ontvankelijk en gegrond ;

Veroordeelt tweede verweerder aan eiser te betalen de som van 3.450 fr. ;

Veroordeelt tweede verweerder bovendien tot de vergoedende intresten vanaf 23 april 1969, de gerechtelijke intresten en de kosten, heden begroot op 2.072 fr. ;

Staat de voorlopige tenuitvoerlegging toe.

## RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN.

8ste Kamer. — 3 maart 1971.

Voorzitter : M. P. Quanjard.

Openbaar Ministerie : M. R. Dezeure.

Advocaten : Mrs. J. Leclef en M. Claesen loco G. Franck.

**Voorrechten art. 19, al. 20, der hypothecaire wet. — Toepasselijkheid.**

*De vordering wegens levering van levensmiddelen aan een rechtspersoon om de voortzetting van reizen mogelijk te maken genieten niet het voorrecht van art. 19, al. 20 der hypothecaire wet.*

*Het betreft geen levering van levensmiddelen aan de debiteur en zijn familie doch eenvoudige uitbatingskosten.*

P.V.B.A Vets Shipstores t./ N.V. Armement L. Hermans,  
Georges Franck qq., Achiel Clybouw qq.

### 1. Proceduur.

— Vrijwillige verschijning van partijen ter zitting van 14.1.1970 volgens artikel 706 G.W.B.

— conclusies neergelegd ter griffie:

— door eiseres op 12.2.1970

— door verweerders op 14.4.1970;

— behandeling van de zaak ter zitting van 5.2.1971:

— pleidooien door de raadsleden van partijen

— neerlegging van de dossiers

— sluiting van de debatten;

### 2. Voorwerp van de eis.

De eis strekt ertoe de opname te horen bevelen in het passief van de boedelafstand van de Armement Hermans N.V. voor een vordering van 125.962,- fr., waarvan 97.672,- fr. bevoorrecht op grond van artikel 19/20 van de hypotheaire wet vermeerderd met de intresten en de kosten.

### 3. De motieven.

Verweerders verzetten zich niet tegen de opname in het gewoon passief van de totale vordering van 125.962,- fr. doch verwerpen de toepassing van het gevraagde voorrecht.

In de aangifte is het bedrag van 97.272,- fr. aangeduid als hebbende betrekking op levering van levensmiddelen gedaan om de voortzetting van de reizen mogelijk te maken. Noch in art. 19, noch in art. 20 van de hypotheaire wet is voorzien dat een vordering wegens lasten, voortvloeiend uit dergelijke prestaties en/of leveringen, zouden genieten van een voorrecht.

De voorrechten moeten strikt limitatief geïnterpreteerd worden en zijn niet voor uitbreiding vatbaar. Het betreft hier geen levering gedaan aan de debiteur en zijn familie, noch kosten van de herbergier. De facturen hebben enkel betrekking op eenvoudige uitbatingskosten. De debiteur zijnde een normale rechtspersoon had persoonlijk geen enkele behoefte aan deze levensmiddelen.

*Om deze redenen,*

*De Rechtbank,*

Gelet op artikel 2 van de wet van 15 juni 1935;

Rechtdoende op tegenspraak, alle andere en tegenstrijdige conclusies verwerpende, beveelt de opname in het gewoon passief van de vordering van 125.962,- fr. en verklaart de vraag voor het overige ongegrond. Legt de kosten ten laste van eiseres, met inbegrip van de rechtsplegingsvergoeding van 3.000 fr. voor verweerders.

## WETGEVING

### DE NIEUWE HOVEN VAN BEROEP TE ANTWERPEN EN TE BERGEN.

In ons vorig nummer hebben wij de tekst medegedeeld van het wetsontwerp betreffende de inwerkingtreding en de uitvoering van art. 104 van de Grondwet, waarin de organisatie wordt voorzien van de nieuwe hoven van beroep te Antwerpen en te Bergen. Wij deden de tekst van het wetsontwerp voorafgaan door de Memorie van toelichting.

Thans delen wij hieronder ook het advies mede dat gegeven werd door de Raad van State betreffende het ontwerp.

\* \* \*

Advies van de Raad van State

De Raad van State, afdeling wetgeving, tweede kamer, de 24e mei 1972 door de Minister van Justitie verzocht hem van

advies te dienen over een ontwerp van wet « tot inwerkingstelling van de wijzigingen van artikel 104 van de Grondwet », en bij brief van 8 juni 1972 verzocht om speed-advies bij toepassing van artikel 45 van de wet van 23 december 1946, heeft de 9e juni 1972 het volgende advies gegeven:

Het wetsontwerp strekt tot uitvoering van het nieuwe artikel 104 van de Grondwet, hetwelk vijf hoven van beroep met daarin omschreven zetel en rechtsgebied, in de plaats doet komen voor de drie bestaande hoven van beroep waarvan rechtsgebied en plaats van vestiging bepaald waren door de wet. Een overgangsbepaling op dat artikel stelt dat een wet de dag van inwerkingtreding bepaalt en de uitvoering ervan regelt.

De omstandigheid dat die overgangsbepaling dadelijk na de blijvende bepaling van artikel 104 is aangenomen, toont, door het uitzonderlijke van die bevoegdverklaring aan, dat de Grondwetgever de wetgever tijdelijk bevoegd heeft willen maken om van de Grondwet af te wijken in de mate waarin dat voor de uitvoering van artikel 104 onmisbaar is.

Als men die uitlegging niet aanneemt, heeft een dergelijke bevoegdverklaring inderdaad geen zin, want voor het uitoefenen van zijn normale macht heeft de wetgever geen behoefte aan een bijzondere bevoegdverklaring.

Krachtens de algemene beginselen moet de door artikel 104 aan de wetgever opgedragen macht echter in enge zin worden uitgelegd en beperkt blijven tot die afwijkingen welke voor de uitvoering van dat artikel niet gemist kunnen worden.

#### Algemene opmerkingen.

Artikel 6, eerste lid, van de ontwerp-wet stelt: « Voor de eerste benoemingen tot het ambt van raadsheer respectievelijk in het Hof van beroep te Antwerpen en in het Hof van beroep te Bergen, worden de benoemingen gedaan uit twee dubbeltallen waarvan het ene wordt voorgedragen door de in raad vergaderde ministers en het andere door de provincieraden ».

Die bepaling wijkt af van artikel 99, tweede lid, van de Grondwet, krachtens hetwelk de raadsleden in de hoven van beroep door de Koning benoemd worden « uit twee lijsten van twee kandidaten, de ene door die hoven, de andere door de provincieraden voorgelegd ».

De oprichting van nieuwe hoven van beroep houdt in zich dat de eerste benoemingen van raadsheren zullen plaats hebben buiten enige voordracht van die hoven, die juist door hen samengesteld moeten worden.

Behalve dat de grondwetsbepaling van 11 juni 1970 hem uitdrukkelijk gelast de uitvoering van artikel 104 te regelen, kan de wetgever dus hoe dan ook tijdelijk van artikel 99, tweede lid, afwijken, want die afwijking ligt impliciet maar uiteraard besloten in dat artikel 104.

Die afwijking is nochtans slechts te verantwoorden in de mate waarin zij voor de uitvoering van artikel 104 noodzakelijk is. Van het voorschrift van artikel 99 mag dus in het ontwerp slechts binnen de grenzen van die noodzaak afgeweken worden, met ontzien van de geest en de algemene opzet van het grondwettelijk bestel in dezen.

Wat dat betreft kunnen bezwaren worden ingebracht tegen artikel 6 van het ontwerp doordat het de voordracht van kandidaten door de gerechtelijke overheid vervangt door een voordracht uitgaande van « de in raad vergaderde ministers ».

De bemoeiing van gerechtelijke lichamen in de benoemingsprocedure voor magistraten in het Hof van cassatie en in de hoven van beroep en ook voor de voorzitters en ondervoorzitters van rechtbanken van eerste anleg is door de Grondwetgever uitgedacht uit allerlei overwegingen, met name om beroepsbekwaamheden te waarborgen, om in de loopbaan van de magistraat het gevaar voor druk vanwege

de uitvoerende macht af te zwakken; zij doet zich in ieder geval voor als een van de factoren van wat P. Wigny een « système fort équilibré » heeft genoemd en waarin samen moeten gaan « les avantages de la nomination par l'Exécutif, de la cooptation par le pouvoir judiciaire et l'influence des assemblées élues : Sénat et conseils provinciaux ». (Wigny, *Droit constitutionnel* 1950, D. II, nr. 579).

Door de gerechtelijke autoriteiten uit te schakelen verbreekt artikel 6 van het ontwerp dat evenwicht. Het neemt nog meer afstand van het grondwettelijk systeem door in raad vergaderde ministers een kandidatenlijst te laten voordragen.

Door dat optreden van de ministerraad dreigt het raderwerk zelf van de benoemingsprocedure ontworcht te raken. Kan in het systeem van artikel 99 aangenomen worden dat de Koning de vrijheid heeft te kiezen uit kandidaten die zowel door het gerechtelijk korps als door de politieke vergadering zijn voorgedragen, die keuzevrijheid gaat bezwaarlijk op als één van de voordragende autoriteiten mede beslissend wordt.

Dit met name zo voor de Minister van Justitie, van wie het haast ondenkbaar is dat hij de Koning zou voorstellen af te wijken van de keuze die gemaakt zou zijn door een ministerraad waartoe hij zelf behoort.

In het ontworpen systeem dreigt de voordracht door de provincieraad ternauwernood symbolisch te zijn.

Nu is het niet onmogelijk de eisen van de opstelling van de nieuwe hoven van beroep te verzoenen met de eerbiediging, zij het niet van de tekst van artikel 90, dan toch met de daarin gehuldigde beginselen. Een oplossing kan bijvoorbeeld zijn, de taak waarmee artikel 6 van het ontwerp de ministerraad belast, op te dragen aan het Hof van cassatie.

Uit de uitleg die aan de Raad van State is verstrekt, blijkt dat onder de woorden « voor de eerste benoemingen » verstaan wordt de uitzonderingsprocedure die inzake benoemingen gevolgd zou worden totdat er in de nieuwe hoven evenveel raadsheren, benoemde of gedelegeerde, werkzaam zullen zijn als er plaatsen voorkomen in de formatie vastgesteld in artikel 4 van het ontwerp. Dit zou met zoveel woorden in de memorie van toelichting moeten staan.

\* \* \*

Artikel 10 van het ontwerp bepaalt dat indien er bij het Hof van beroep en bij het Arbeidshof te Brussel en te Luik meer magistraten in functie blijven dan er plaatsen zijn op de nieuwe, in het ontwerp vastgestelde formatie, de Koning in de hoven te Antwerpen en te Bergen evenveel magistraten mag delegeren als er magistraten in overtal zijn.

Deze bepaling moet getoetst worden aan artikel 100, derde lid, van de Grondwet: « De overplaatsing van een rechter kan niet geschieden dan door een nieuwe benoeming en met zijn toestemming ».

Het ontworpen systeem lost de aanwijzing voor de nieuwe hoven van beroep van magistraten die in de bestaande hoven in overtal mochten zijn op, door delegatie voor een tijd die beperkt is tot het wegwerken van het overtal, een delegatie die niet noodzakelijk zal plaatshebben met toestemming van de betrokken magistraat.

De vraag is dan ook, of delegatie in dergelijke omstandigheden geen « overplaatsing » is in de zin van artikel 100 van de Grondwet.

De Raad van State merkt wat dat betreft op dat een onder die gegeven omstandigheden gedelegeerd magistraat, lid blijft van het hof waar hij deel van uitmaakt en er al zijn rechten bewaart.

Voorts zal hij zijn ambt tijdelijk waarnemen in een deel van het rechtsgebied dat vóór de hervorming dat was van het hof waartoe hij behoorde.

Dergelijke delegaties zijn dan ook naar 's Raads gevoelens geen « overplaatsing ».

Bovendien wordt geen afbreuk gedaan aan de *ratio legis*

van artikel 100 van de Grondwet en ook niet aan de in dat artikel gehuldigde beginselen, met name, aan de ene kant, de onafhankelijkheid van de magistraten en de afwezigheid van iedere mogelijkheid om druk op hen uit te oefenen, aan de andere kant, de bescherming van de rechtzoekenden door het verhinderen van willekeurige aanstelling of verwijdering van de rechters die hun geschillen moeten beslechten.

Het ontwerp stelt de eerbiediging van die beginselen veilig waar het voor de dienstaanwijzing van magistraten objectieve maatstaven aanlegt.

Uit het voorgaande blijkt dat artikel 10 van het ontwerp niet enkel de letter maar ook de geest en het doel van artikel 100, derde lid, eerbiedigt: het voorgenomen stelsel van delegaties laat immers geen ruimte voor enige bemoeïing of keuze noch vanwege de gerechtelijke overheden noch van Regeringszijde.

Het woord « kan » in het eerste lid van artikel 10 is echter vatbaar voor verschillende interpretaties. Als daarmee bedoeld wordt dat de wet aan de Koning bevoegdheid verleent om de in uitzicht gestelde delegaties te verrichten zonder dat Hij over de wenselijkheid daarvan vermag te beslissen, is op het systeem niets aan te merken. Om verkeerde interpretaties te voorkomen, vervange men « kan opdracht geven » door « geeft opdracht ».

#### Bijzondere opmerkingen.

Bij het ontwerp zijn bovendien de volgende vormopmerkingen te maken:

##### Opschrift.

Men leze het opschrift als volgt: « Ontwerp van wet betreffende de inwerkingtreding en de uitvoering van artikel 104 van de Grondwet ».

#### Artikelen.

##### Artikel 1.

Dat artikel kan als volgt worden geredigeerd:

« Artikel 1. — Artikel 104 van de Grondwet, vervangen door de grondwettelijke bepaling van 11 juni 1970, treedt in werking op 1 september 1973 ».

##### Artikel 3.

De in artikel 3 van het ontwerp voorgestelde nieuwe tekst voor artikel 5 van het bijvoegsel bij het Gerechtelijk Wetboek zou best als volgt beginnen:

« Artikel 5. — Het getal en het rechtsgebied van de Hoven van beroep worden overeenkomstig artikel 100 van de Grondwet als volgt bepaald: ... (voorts zoals in het ontwerp) ».

##### Artikel 4.

De inleidende volzin hoeft alleen de nog geldende wijzigingen van de tabel aan te geven. Voorgesteld wordt:

« Artikel 4. — De tabel die voorkomt in artikel 1 van de wet van 3 april 1953 betreffende de rechterlijke inrichting, gewijzigd bij de wetten van 27 mei 1957, 20 april 1959, 24 december 1965, 7 juli 1967 en 10 november 1970, wordt door de volgende tabel vervangen: ... ».

##### Artikel 6.

Het tweede lid is eenodeloze herhaling van artikel 99, zesde lid, van de Grondwet en kan dus vervallen.

##### Artikel 7.

Ter wille van de overeenstemming met artikel 289 van het Gerechtelijk Wetboek vervange men de woorden « de grondwettelijke eed » door « de bij het decreet van 20 juli 1831 voorgeschreven eed... ».

**Artikel 8.**

In het eerste lid van de Franse tekst leze men : « sur ordonnance ».

**Artikel 10.**

Er bestaat geen volledige overeenstemming tussen de Nederlandse en de Franse tekst.

**Artikel 12.**

De Franse tekst moet, wil hij in overeenstemming zijn met de Nederlandse, worden aangevuld.

**Artikel 13.**

De Inleidende volzin ware beter als volgt gesteld :

Artikel 13. — In artikel 43bis, door de wet van 10 oktober 1967 ingevoegd in de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken, worden de §§ 1 en 2 door de volgende bepalingen vervangen :

» § 1. ...

» § 2. ... ».

**Artikel 14.**

De inleidende volzin ware beter als volgt geredigeerd :

« Artikel 14. — In artikel 43ter, in dezelfde wet ingevoegd door de wet van 10 oktober 1967, worden §§ 1 en 2 door de volgende bepalingen vervangen :

» § 1. ...

» § 2. ... ».

**Artikel 15.**

Men schrijve in het Frans : « § 1er » en niet « 1 ».

\* \* \*

De kamer was samengesteld uit de Heren : G. Holoye, kamervoorzitter ; G. Van Bunnan, J. Masquelin, staatsraden ; Mevrouw J. Truyen, griffier.

De overeenstemming tussen de Franse en de Nederlandse tekst werd nagezien onder toezicht van de Heer G. Van Bunnan.

Het verslag werd uitgebracht door de Heer H. Rousseau, eerste auditeur.

De Griffier,  
(get.) J. Truyens.

De Voorzitter,  
(get.) G. Holoye.

Voor uitgifte afgeleverd aan de Minister van Justitie.  
De 15e juni 1972.

De Hoofdgriffier van de Raad van State,  
R. Deckmyn.

---

## BOEKBESPREKING

**André-Jean Arnaud, Les origines doctrinales du Code Civil Français.** — Parijs, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 1969 (Bibliothèque de Philosophie de Droit).

In de geschiedenis van de bronnen van het recht, bekleedt de Code Civil een uiterst merkwaardige, ja zelfs unieke plaats, en geen enkel hem voorgaande code (ook niet de Pruisische Codex Fridericianus) kan ermee vergeleken worden.

Nu is de studie van de Code Civil al te lang het uitsluitend jachtgebied van de civilisten geweest. Daarom is het verheugend vast te stellen dat meer en meer rechtshistorici zich beginnen te bezinnen over de problemen van het recht, die tot de aktualiteit behoren. Immers, vele rechtshistorici hebben zich dikwijls uitsluitend beziggehouden met onderwerpen, die wel zeer belangrijk waren, zoals het Romeins en het gewoonterecht, maar ook

veelal alleen een betrekkelijke waarde bezaten rond een verstand « recht om het recht ».

Immers, meer en meer auteurs zijn de mening toegedaan dat de huidige codes voor een groot deel de producten zouden kunnen zijn van de moderne filosofie, die in het recht werd gebracht door de voorstanders van de moderne rechtsschool in de achttiende eeuw. De hh. Coïng, Koschaker, Wieacker, Fechner, Thieme, Verdross, in Duitsland ; Bobbio en Solari, in Italië ; Michel Villey, in Frankrijk hebben onder anderen dit standpunt, dat met de traditionele opvatting van de civilisten tegenstrijdig is, verdedigd.

Hoewel dit werk reeds twee jaar geleden verscheen, achten wij het toch zo gewichtig, dat wij het belang ervan even willen onderstrepen.

De heer Arnaud brengt immers een totaal nieuwe thesise over de bronnen van de Code Civil. Hij zocht verder dan Portalis en de groep juristen die hem omringden en vond ze in de doctrines van de zeventiende en de achttiende eeuwen. Volgens zijn overtuigende bewijzen zijn de vermeende opstellers — Portalis, Bigot-Préameneu, Cambacérès, Bonaparte, Tronchet, Malleville, Merlin de Douai — niet de ware auteurs : ze hebben hoofdzakelijk afgeschreven. Pothier, zegt men ook dikwijls, is de vader van de Code Civil : maar alover Pothier vinden wij een lange reeks thans veelal miskende auteurs, die verantwoordelijk zijn voor het kapitale werk, waarvan Pothier de vrucht plukte : Domat, Fleury en Bourjon, en zoveel anderen.

De auteur had een juiste en diepe intuïtie door het accent te leggen op het werk van de doctrine. Immers, er bestaat een bepaalde opvatting nopens de wijze van de rechtsvorming, die zeer in onze denkgewoonte is geankerd, nml. dat het recht het product is van de willekeurige wil van de wetgever, d.w.z. van de politieke macht, het gevolg van de klassenstrijd of van het mechanisch spel der machten, die in een staat coëxisteren. Dit is een levendig vooroordeel, dat heden bestaat, en waarvan de geschiedenis zich zou dienen los te maken. Ingevolge een oude traditie was het in het Ancien Régime gebruikelijk als rechtsregels te aanzien deze, die als het meest juist voorkwamen, deze die rationeel het sterkst waren gevestigd ; en aldus meer de wetenschap van de doctrine, dan de politieke macht, het recht lieten vormen. De vorst met zijn ordonnantiën — wij denken aan de grote ordonnantiën, die van de zeventiende eeuw af, de Code Civil hebben voorbereid — deed dikwijls niets anders dan de resultaten van het werk der rechtsgeleerden bekrachtigen.

In deze periode spreken wij in een strikte over de doctrine. Men leeft in de laatste drie eeuwen van de monarchie niet meer zoals in de tijd van het klassieke Rome, onder het stelsel van de rechtsvorming door de jurisprudentie, die het recht rechtstreeks en geval na geval uit de praktijk haalt ; ook niet zoals in Duitsland onder de ban van het professorenrecht ; hetgeen overheerst in het Frankrijk van de laatste eeuwen van het Ancien Régime, en dat het meest toelaat de specificiteit van de Code te verklaren, is precies dit tussentijdse regime van de overheersing van de doctrine : het werk van beroepsjuristen, van een kaste van rechtsgeleerden, nog volledig met de praktijk vermengd, maar terzelfder tijd in staat om theoretische werken op te stellen.

De auteur gaat verder terug tot de filosofische bronnen van het werk van de doctrine. Zo komt hij tot de moderne filosofie. De triomf van het rationalisme brengt juist de doctrine naar omhoog en vermindert de rol van de jurisprudentie. Maar dit offensief der filosofen ging niet zonder weerstanden te ondervinden : de auteur wijst op de invloeden van het jansenisme op de wereld van de leden van de parlementen, als tegengewicht tot de intellectualistische hoogmoed, die zo kenmerkend is van

Domat tot Daguesseau en van Daguesseau tot Pothier; verder zijn er de naturalistische stroming, de empiristen, de voluntaristen, en het sinds de tweede helft van de achttiende eeuw groeiend historicisme; en vervolgens het gezond verstand, de trouw aan de traditie en de routine van de praktici. Het modern recht ontstond niet uit een enkele filosofie, maar uit een waaier van talrijke en tegenstrijdige stromingen. Wat niet belet dat de overheersende trekken van de zgn. moderne filosofie, het rationalisme en het individualisme, geërfd van het nominalisme en het idealisme de sleutel bezorgen voor de wijzigingen, die aan de Code zijn eigen kenmerken bezorgen. Dikwijls een moeilijk op te merken wijziging: men moet een geoefend oog bezitten en het perspectief van de historicus om er het belang van op te merken. En juist hier schetst de auteur grote perspectieven in zeer nieuwe onderzoekingsvelden.

Ten eerste is er *de keuze van de bronnen*. Het is gebruikelijk de opstellers van de Code geluk te wensen met het compromis dat zij sloten tussen het Romeins recht en de gewoonten. Zonder twijfel, maar de auteur bewijst ons dat sinds lange tijd dit compromis voorbereid was door het werk van de doctrine in het Frankrijk van het Ancien Régime. Domat bv. mengde het Romeins recht en de costuimen. Vele anderen deden het reeds sinds de zestiende eeuw. En het was de Rede, die de catalysator was voor de eenmaking van het recht. Trouwens, het Romeins recht, dat in de Code werd opgenomen, was niet het historisch Romeins recht, noch dit van de bartolissen, maar een Romeins recht, dat zelf door de moderne Rede was gerationaliseerd.

Ten tweede is er *de ordening van het recht*. Wij weten allen dat de Code Civil opgesteld werd volgens een systematische ordening, terwijl het historisch Romeins recht en de costuimen een totaal verschillende indeling bezaten. Is dit niet het gevolg van het werk van Ramus, van Descartes, van Leibniz? De auteur schetst de geschiedenis van de plannen van de rechtstractaten sinds de zeventiende eeuw: Vinnius, Struve, Pufendorf, Heineccius, Domat, Daguesseau, Prevôt de la Jannès: vernieuwende plannen, die pogen het recht in axiomatische systemen te ordenen, ontstaan uit de moderne rationalistische school van het natuurrecht; of overblijfsel van de oude plannen, geërfd of uit het Romeins verleden of van de middeleeuwse doctrine (Coutume de Paris, Lamouignon). Tussen beiden is er het drievoudig stelsel van de Instituten (personen, zaken, acties) (Fleury, Argou, Bourjon, Pothier, Olivier).

Ten derde zijn er *de ingrijpende wijzigingen*: hier kon de auteur slechts oppervlakkig enorme historische problemen benaderen. Eén vb.: zo is het eigendomsrecht, zoals de Code Civil het dacht (art. 544) en in toepassing brengt, iets geheel anders dan in het Romeins recht en in het geleerde middeleeuwse recht. Tussen beide ligt de progressieve weg van de moderne juridische doctrine en komen wij tot de moderne opvatting van het subjectief recht van de eigenaar.

Deze studie is relevant, maar zeker niet volledig. Zou de auteur niet meer aandacht hebben moeten schenken aan de perioden, die de zeventiende en achttiende eeuwen voorafgingen, nl. aan de renaissance? En hebben John Locke en andere Angelsaksers ook geen belangrijke invloed uitgeoefend op de Franse doctrine van de achttiende eeuw? Mogelijk, haast bijna zeker.

De auteur heeft evenwel het bewijs geleverd een ware onafhankelijke geest, een enorme werkkraft en een authentieke liefde tot de studie te bezitten. Hij stelde nieuwe problemen en opende grootse perspectieven, zodat alle cursussen van de historische inleiding tot de Code Civil, die in ons land gedoceerd worden, in functie

van deze magistrale studie dienen te worden herwerkt.

En dit werk is nog maar de aanloop tot een grootser werk: Arnaud bereidt namelijk een historisch kritische uitgave voor van de Code Civil. Dit is zeker geen banaal, noch een klein werkprogramma. De rechtshistorische « approach » van de Code Civil, hoewel wij er nog dagelijks helemaal mee « leven », zal erin bestaan om de recente oorsprong van de opvattingen van de Code Civil te bewijzen en hun historische achtergronden op te zoeken: zo worden wij bewust van hun essentiële broosheid!

L. Th. Maes.

**Jacques Dembour, Droit administratif - Deuxième édition, 1972.** — Liège, Faculté de Droit, La Haye, Martinus Nijhoff, 1514 blz.

Pas in 1970 verscheen de eerste uitgave van dit boek van Prof. Dembour, dat de leidraad is van de cursus van administratief recht, die hij doceert aan de Universiteit te Luik.

De eerste uitgave was reeds een bewerking van het vroeger boek « Moyens d'action de l'administration », dat door deze auteur werd gepubliceerd.

Het onderwijs van het administratief recht aan de Luikse Universiteit is toevertrouwd aan verschillende professoren en zowel Leon Moureau als Jacques Stassen hebben hier van een deel voor hun rekening genomen.

De eerste uitgave van « Droit administratif » verscheen pas in 1970 en het pleit voor de waarde van het boek dat twee jaar nadien reeds een nieuwe uitgave vereist is.

Het gedeelte van het administratief recht dat in dit boek wordt bewerkt bestaat eerst en vooral uit een algemene inleiding betreffende het voorwerp, de bijzonderste karakteristieken, de methode en de bronnen van het bestuursrecht, met een uitvoerige bibliografie.

Het boek bevat drie delen: de personen van publiek recht, de publieke diensten en de private ondernemingen van algemeen belang, verder de middelen waarmede de administratie haar taak verwezenlijkt (het personeel, de machten van de administratie en haar goederen) en uiteindelijk de regionale instellingen (provincies, gemeenten, agglomeraties en federaties van gemeenten).

Het boek munt uit door bijzondere klaarheid en door een overvloedige documentatie vooral geput uit de rechtspraak van de Raad van State.

Voor het gedeelte van het administratief recht dat in dit boek behandeld wordt, vindt de student en ook de belangstellende in het algemeen, alle vereiste inlichtingen duidelijk ingedeeld en zeer gemakkelijk te assimileren.

Deze cursus van Prof. Dembour is de eerste waarin sedert de herziening van de Grondwet, de regionale instellingen besproken worden. Dit gebeurde natuurlijk nog maar op summiere wijze gezien de uitvoeringswetgeving nog volop in voorbereiding is, doch de algemene lijnen worden er op uitmuntende wijze geschetst.

Dit boek zal voorzeker nog meerdere uitgaven beleven.

Wij hebben slechts één bezwaar te doen gelden, nl. dat in heel het werk geen enkele referentie voorkomt aan enige in het nederlands gestelde rechtspraak of rechtsleer. Er zijn nochtans over de hier behandelde onderwerpen zeer belangrijke wetenschappelijke nederlandstalige publicaties verschenen.

Wanneer de franse rechtsleer overvloedig geciteerd wordt, is er geen enkele verwijzing naar enige nederlandse uitgave, al worden in Nederland de problemen waarmede wij in ons land worstelen, in meerdere hoogstaande verhandelingen ontwikkeld.

Het is voorzeker een tekortkoming voor een belgisht werk over administratief recht, dat heel de nederlandstalige rechtsleer en rechtspraak worden uitgesloten en dat de auteur zelfs geen vermoeden schijnt te hebben van het

bestaan van een zeer hoogstaande wetenschappelijke literatuur op het gebied van bestuursrecht in Nederland.

Afgezien daarvan is het boek van Prof. Dembour een merkwaardig studieboek waarvan de pedagogische eigenschappen van grote waarde zijn.

*René Victor*

## MEDEDELINGEN

**Universiteit te Gent.**

### Colloquium over « Taak en opleiding van de magistratuur ».

Ter gelegenheid van de Nederlandse week aan de Rijksuniversiteit te Gent zal door de Rechtsfaculteit een colloquium worden ingericht dat gewijd is aan de problemen in verband met de taak en opleiding van de magistratuur.

Het voorlopig programma ziet er als volgt uit:

Donderdag 9 november 1972: Inleidende uiteenzetting over de taak van de rechter, door de heer Langemeijer, procureur-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden, en Prof. ter Heide (Rotterdam), met daarbij aansluitend een discussie en bespreking.

Vrijdag 10 november 1972: Inleidende uiteenzetting over de opleiding van de magistratuur in Nederland, door Prof. Leyten (Nijmegen), met daarbij aansluitend een toelichting over de toestand in Nederland, België en Frankrijk.

Dit colloquium gaat door in de lokalen van de Rechtsfaculteit te Gent en wordt georganiseerd in het seminarie van Privaatrechtelijk Procesrecht (Prof. M. Storme), Paddenhoek te Gent.

Belangstellenden kunnen aldaar nadere documentatie bekomen.

## TIJDSCHRIFTEN

(Frankrijk)

### Receuil Dalloz Sirey, jaargang 1972 - nr. 21.

Paul Julien Doll, Le nouveau statut des objecteurs de conscience. — Jurisprudence. — Législation.

nr. 22.

René Savatier, Les contrats de conseil professionnel en droit privé (fin). — Jurisprudence. — Législation.

nr. 23.

René Savatier, Les contrats de conseil professionnel en droit privé (fin). — Jurisprudence. — Législation.

nr. 24.

Jean Pradel, La simplification de la procédure applicable aux contraventions (commentaire de la loi nr. 72-5 du 3 janvier 1972). — Jurisprudence. — Législation.

nr. 35.

Philippe Le Tourneau, Périlleuses vanités (De l'art 262 du Code pénal). — Jurisprudence. — Législation.

nr. 26.

P.L. Josse, L'intérêt de l'enquête publique préalable en matière de expropriation. — M. Coderch, L'adoption des enfants étrangers. — Jurisprudence. — Législation.

nr. 27

René Vialatte, Des rôles du médecin traitant et du méde-

cin spécialiste dans la protection des incapables majeurs. — Jurisprudence. — législation.

nr. 28.

Législation.

### Revue du droit public et de la science politique en France et à L'étranger, jaargang 1972 - nr. 3.

Yves Weber, La crise du bicaméralisme. — Francis Delpérée, La Belgique, état fédéral? — Daniel Amson, Les secrétaires d'Etat sous la Ve République. — Thérèse Pinet, Analyse des textes législatifs et réglementaires. — Marcel Waline, Notes de jurisprudence. — Conclusions des Commissaires du Gouvernement. — Revue de jurisprudence administrative, par J.M. Auby. — Thérèse Pinet, Bulletin bibliographique de jurisprudence. — Bibliographie. — Informations.

### La revue administrative, jaargang 1972 - mars avril.

Oui au référendum. — P. Germain, L'atome, des inventions aux décisions. — W. A propos des cabinets ministériels. — Législation et Jurisprudence. — Tribune libre. — La vie administrative. — Organisation, méthodes & techniques. — Chroniques. — Bibliographie & Discographie.

mai-juin

L'illusion technologique. — V. Silvera, Le fond et la forme: de la réforme administrative à la réforme du langage administratif. — A. Froment-Meurice, L'administration pénitentiaire française. — Lettres à un ami anglais - sur la science administrative. — Législation & Jurisprudence. — Tribune libre. — La vie administrative. — Organisation, méthodes & techniques. Chroniques. Bibliographie & Discographie.

### Revue Française de Science Politique, jaargang 1972 - nr. 3

Gérard Adam, Introduction à un débat sur la nouvelle classe ouvrière. — Jean-Daniel Reynaud, La nouvelle classe ouvrière. — Jean-Daniel Reynaud, La nouvelle classe ouvrière. La technologie et l'histoire. — Richard Gombin, Mouvement syndical et théorie sociologique. — Jacques Capdevielle et René Mouriaux, Le militantisme syndical en France. — Pierre Hassner, Quels avenir pour quelles Europe? Contradiction, confrontation, convergence ou combinaison des méthodes d'approche. — Notes bibliographiques.

### Revue Française de sociologie, jaargang 1972 - nr. 2.

Yvon Bourdet, Prolétariat universel et cultures nationales. — Janine Larrue, Représentations de la culture et conduites culturelles. — Pierre Dandurand, Dynamique culturelle en milieu scolaire, Une étude diachronique de manuels de l'école élémentaire française. — Zdenek Strmiska et Blanka Vavakova, La stratification sociale de la société socialiste. A propos du livre de Pavel Machonin. — Information. — Bibliographie.

### Ethno-Psychologie. — Revue de psychologie des peuples, 27e jaargang - nr. 1.

La vie et la mort. — Bui-Dang-Ha-Doan, Vie et mort dans les populations. — Bernard Jeu, Toute-puissance et immortalité ou les arrières-pensées du sport. — Philippe Ariès, La vie et la mort chez les Français d'aujourd'hui. — Suzanne Mollo, Le thème de la mort dans la littérature scolaire française contemporaine. — Claude Larre, La vie et la mort dans Tchouang Tseu. — Michelle Loi, La vie et la mort en Chine contemporaine. — Louis-Vincent Thomas, Vie et mort en Afrique: introduction à l'ethnothanatologie. — Robert Gessain, La vie et la mort chez les Eskimos. — Bibliographie critique.